

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Львівський національний університет ветеринарної медицини та
біотехнологій
ім.С.З.Гжицького
Факультет менеджменту, бізнесу та публічного адміністрування

Кафедра економіки та бізнесу
в АПК імені Івана Поповича

«Допущений до захисту»
Завідувач кафедри,
д.е.н, професор
Музика П.М.

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА
на присвоєння освітнього ступеня « **МАГІСТР**»
за спеціальністю «051 Економіка»,
ОП «Економіка довкілля і природних ресурсів»

Крива Яна Миколаївна

Удосконалення організації управління фінансовими ресурсами агрофірми
«ХХХ» Львівської області

Керівник кваліфікаційної роботи:

професор кафедри економіки та бізнесу
в АПК імені Івана Поповича

д.е.н, проф.

Чемерис В.А

ЛЬВІВ-2025

ЗМІСТ

Вступ	4
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВИМИ РЕСУРСАМИ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ	6
1.1. Суть, значення фінансових ресурсів та основи управління ними на рівні підприємства	6
1.2. Теоретико-методичні основи оцінки та аналізу використання фінансових ресурсів	19
1.3. Ризики в системі управління фінансовими ресурсами	26
1.4.Методика дослідження	34
РОЗДІЛ 2. ПРАКТИЧНІ ПІДХОДИ ДО ФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВИМИ РЕСУРСАМИ	37
2.1. Загальна характеристика підприємства та оцінка стану його фінансових ресурсів	37
2.2. Аналіз використання фінансових ресурсів підприємства	46
2.3. Організація фінансової роботи на підприємстві та створення інформаційної бази для управління фінансовими ресурсами.....	64
3. Шляхи підвищення ефективного використання фінансових ресурсів	69
Висновки та пропозиції	73
Бібліографічний список	76

Вступ

Актуальність теми. Розвиток ринкових відносин і підприємництва в Україні супроводжуються кардинальним реформуванням економіки через набуття нею таких характерних рис, як демонополізація, диверсифікація та децентралізація виробництва. Все це зумовлює необхідність якісно нового підходу до розв'язання фінансово-економічних та організаційних питань господарської діяльності підприємств різних форм власності й господарювання. Сьогодні менеджерам доводиться вирішувати нетрадиційні для минулої управлінської практики проблеми, що тісно переплетені з попитом і пропозицією на товари і послуги, конкуренцією на місцевих, регіональних та міжнародних ринках продукції та послуг, які в умовах ринкового регулювання набувають нового змісту та вирішення. Фінансові проблеми сьогодні суттєво впливають на управлінську практику, визначають основний її зміст, а кваліфіковане вирішення фінансових завдань потребує відповідного фаху, досвіду, створення певної ринкової інфраструктури та побудови гнучкої системи фінансового менеджменту на рівні об'єкту господарювання.

Фінансовий менеджмент як вид діяльності тепер дістає все більшого визнання і практичного використання в сучасних організаціях в різних галузях економіки. Результати економічної кризи в Україні, як стверджують фахівці, є наслідком недостатнього опанування теорії і практики ефективного використання фінансово-економічних важелів регулювання як внутрішніх, так і зовнішніх взаємовідносин управлінськими працівниками. Внаслідок невмілого і неефективного використання фінансових інструментів в управлінській практиці сьогодні більше половини підприємств знаходяться на межі банкрутства.

Слід відмітити, що проблеми фінансового управління сьогодні активно досліджуються науковцями. Цим питанням присвячено велику кількість

наукових праць, монографій, проте багато проблем з фінансового управління залишається ще не розв'язаними.

Тому, саме ці обставини спонукали нас вибрати темою нашого наукового дослідження проблему організації управління фінансовими ресурсами. Для проведення більш глибокого аналізу організації фінансового менеджменту з метою вивчення цієї проблеми в інших підприємствах та розробки заходів з її вирішення в досліджуваному об'єкті господарювання ми достатньо велику частину нашого дослідження присвятили аналізу теорії управління фінансовими ресурсами.

Метою дослідження стало вивчення теоретичних основ проблеми управління фінансовими ресурсами на рівні сучасних об'єктів господарювання, виявлення резервів підвищення ефективності управління фінансовими ресурсами на основі результатів аналізу на прикладі досліджуваного приватного підприємства АФ «ХХХ» Львівськогорайону Львівської області та пошук таких принципів формування раціональної фінансової політики, яка б забезпечила стабільний розвиток об'єкту дослідження.

Інформаційною базою фінансового аналізу є бухгалтерська звітність підприємства, а саме: бухгалтерський баланс (форма № 1), звіт про фінансові результати (форма № 2), Статут приватного підприємства та його штатний розпис, інші джерела інформації. При розкритті теоретичних питань з управління фінансовими ресурсами були використані спеціальні та наукові джерела інформації з теми дослідження. Саме вони стали основою узагальнення наукового вирішення досліджуваної проблеми у вітчизняній економічній науці.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВИМИ РЕСУРСАМИ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ

1.1. Суть, значення фінансових ресурсів та основи управління ними на рівні підприємства

Динамічний розвиток суб'єктів господарювання сприяє загальноекономічному зростанню. Однак його активність стримується недосконалою кредитно-банківською системою та недосконалим нормативно-законодавчим регулюванням. Обмеженість або повна відсутність фінансово-виробничих ресурсів, високий тягар оподаткування, обмеженість використання банківських кредитів спонукає багатьох суб'єктів господарювання відійти у тіньову економіку. Отже, найгострішою проблемою діяльності суб'єктів господарювання в умовах ринкової економіки є дефіцит фінансових ресурсів та проблеми, що з цим пов'язані.

Стандартизація бухгалтерського обліку і звітності згідно з програмою реформування бухгалтерського обліку з урахуванням міжнародних стандартів фінансової звітності та перехід економіки України до нових форм звітності, аналіз теоретичних та практичних аспектів ефективності використання фінансових ресурсів суб'єктів господарювання дали можливість виділити ряд проблем, які потребують першочергового розв'язання.

Однією з основних проблем оцінки ефективності використання фінансових ресурсів суб'єктів господарювання є відсутність достатньої кількості літературних джерел, які б досліджували питання ефективності використання фінансових ресурсів суб'єктів господарювання за умов ринкової економіки.

Проблеми оцінки ефективності використання фінансових ресурсів суб'єктів господарювання поки ще не викликали значних дискусій в українській економічній науці, але в періодичній та спеціалізованій

літературі дискусії точаться навколо окремих проблем фінансового аналізу та фінансового менеджменту. Загальним питанням фінансово-економічного аналізу присвячені праці Коробова М.Я., Поддєрьогіна А.М., Покропивного С.І., Колот В.М. Методиці фінансового аналізу, аналізу фінансового стану та ефективності фінансово - господарського аналізу приділена значна увага в роботах Шеремет А.Д., Сайфуліна Р.С., Єфімова О.В., Ковальова В.В., Русак Н.А., Русак В.А. Проблемам фінансового менеджменту в умовах ринку присвячені розробки Стоянова Є.С., Бланка І.А., Павлова Л.Н. Останнім часом з'явилося багато цікавих, актуальних публікацій з фінансового аналізу та його окремих проблем. Разом з тим, необхідно зазначити, що наявність великої кількості видань з різних аспектів фінансового аналізу не знижує потреби та попиту на спеціальну літературу, в якій детально розглядалась методика аналізу фінансових ресурсів суб'єктів господарювання з періоду їх формування, розподілення та використання.

Однак дослідники характеризують, як правило, загальні проблеми фінансового менеджменту суб'єктів господарювання підприємств, не виділяючи при цьому оцінку ефективності використання фінансових ресурсів як один з найважливіших етапів оцінки фінансового стану діяльності суб'єктів господарювання. Як наслідок, на сучасному етапі існує багато проблем щодо ефективного використання фінансових ресурсів суб'єктів господарювання, а саме: відсутність чітких обґрунтованих напрямків оцінки використання фінансових ресурсів суб'єктів господарювання, відсутність системи показників самої системи показників, які б дали змогу одночасно комплексно охарактеризувати та узагальнити висновки щодо ефективності використання фінансових ресурсів суб'єктів господарювання шляхом виявлення якісних та кількісних відмінностей від вибраних баз порівняння, а саме минулих років, досягнень інших аналогічних суб'єктів господарювання, конкуруючих фірм галузі як ближнього, так і дальнього зарубіжжя. Не менш важливою проблемою є

формування та розробка методики аналізу фінансових ресурсів суб'єктів господарювання, що вимагають в умовах ринку негайного розв'язання.

Процес побудови оцінки ефективності використання фінансових ресурсів суб'єктів господарювання, на нашу думку, тісно пов'язаний з оцінкою ділової активності і відбувається відповідно за аналогічними етапами: характеристика стану вивчення проблеми ефективності використання фінансових ресурсів; визначення суті основних проблем щодо ефективності використання та розробка шляхів їх вирішення; розробка основних напрямків аналізу складу, структури та ефективності використання фінансових ресурсів; розробка системи показників, що характеризують фінансові ресурси; формування та розробка методики аналізу показників з метою поліпшення ефективності використання фінансових ресурсів суб'єктів господарювання, оптимізації ступеня ризику та прийняття своєчасних управлінських рішень.

Слід відмітити, що сьогодні прийнято розрізняти дві форми фінансування виробничо-господарської діяльності: зовнішнє й внутрішнє. Такий розподіл, зумовлений жорстким зв'язком між формами фінансових ресурсів і капіталу підприємства з процесом фінансування. Характеристика видів фінансування представлена в таблиці 1.1.

Таблиця 1.1.

Структура джерел фінансування підприємства

Види фінансування	Зовнішнє фінансування	Внутрішнє фінансування
Фінансування на основі власного капіталу	1. Фінансування на основі внесків і пайовий участі (наприклад, випуск акцій, залучення нових пайовиків)	2. Фінансування за рахунок прибутку після оподаткування (самофінансування у вузькому значенні)
Фінансування на основі позикового капіталу	3. Кредитне фінансування (наприклад, на основі позик, позик, банківських кредитів, кредитів постачальників)	4. Позиковий капітал, що формується на основі прибутків від продажу - відрахування в резервні фонди (на пенсії, на відшкодування збитку природі веденням гірських розробок, на сплату податків)
Змішане фінансування на основі власного й позикового капіталу	5. Випуск облігацій, які можна обміняти на акції, опціонні позики, позики на основі надання права участі в прибутку, випуск привілейованих акцій	6. Особливі позиції, що містять частину резервів (тобто, що не оподатковуються поки відрахування)

Власні фінансові ресурси - це базова частина всіх фінансових ресурсів підприємства, яка базується на момент створення підприємства і знаходиться в її розпорядженні протягом усього її життя. Цю частину фінансових ресурсів прийнято називати статутним фондом або статутним капіталом підприємства. У залежності від організаційно-правової форми підприємства її статутної капітал формується за рахунок випуску і подальшого продажу акцій, вкладень у статутній капітал паїв, часток і т.д. За час життя підприємства її статутної капітал може дробитися, меншати й збільшуватися, в тому числі за рахунок частини внутрішніх фінансових ресурсів підприємства. Джерелами власних фінансових ресурсів є: статутний капітал; резерви, накопичені підприємством; інші внески юридичних і фізичних осіб.

Структура власного капіталу підприємства представлена на рисунку 1.1.

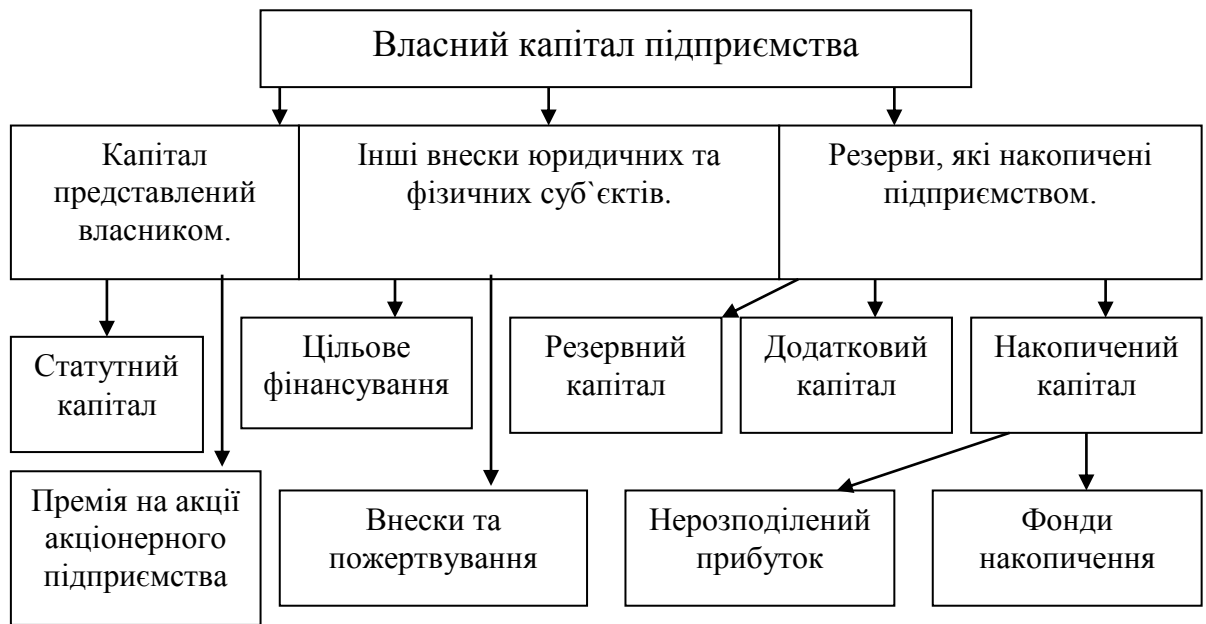

Рис. 1.1. Структура власного капіталу

Окремі визначення фінансових ресурсів та джерел їх формування розглядаються в роботах Поддєрьогіна А.М., Коробова М.К., Мец В.О., Опаріна В.М., Бланка І.А. та ін. Фінансові ресурси підприємств - це частина коштів у формі доходів та зовнішніх надходжень, призначених для виконання фінансових зобов'язань і здійснення витрат щодо забезпечення розширеного відтворення. Таке визначення дається у багатьох вітчизняних підручниках. В умовах же ринкової економіки фінансисти частіше оперують поняттям "капітал", що є для фінансистів підприємств реальним об'єктом, на який можна постійно впливати з метою отримання нових доходів, тобто він є об'єктивним фактором виробництва [6, с.24].

За визначенням М.Я. Коробова, фінансові ресурси підприємства - це грошові фонди цільового призначення, які формуються в процесі розподілу та перерозподілу національного багатства, сукупного суспільного продукту, національного доходу і використовуються в цілях підприємства. Фінансові ресурси підприємства також характеризуються як грошові нагромадження і доходи, які утворюються в процесі розподілу та перерозподілу валового внутрішнього продукту і концентруються в відповідних фондах для

забезпечення розширеного відтворення і задоволення інших суспільних потреб [20, с.20].

Наводиться і таке визначення фінансових ресурсів підприємства як грошових доходів і надходжень, які знаходяться в розпорядженні суб'єктів господарювання і призначені для забезпечення фінансових зобов'язань, розширеного відтворення і економічного стимулювання робітників. За визначенням І.В.Сало, фінансові ресурси підприємства - це грошові засоби, які знаходяться в його постійному або частковому розпорядженні для забезпечення умов безперебійної діяльності, а також достатніх доходів і накопичень [36, с. 24].

На думку В.М. Опаріна, під фінансовими ресурсами слід розуміти грошові кошти, що є в розпорядженні підприємств. Таким чином, до фінансових ресурсів належать усі грошові фонди й та частина грошових коштів, яка використовується в позафондовій формі [28, с. 9].

Фінансові ресурси — це сума коштів, спрямованих в основні та оборотні засоби підприємства. Вони характеризують фінансовий потенціал, тобто можливості підприємства у проведенні витрат з метою отримання доходу. Фінансові ресурси поряд з трудовими і матеріальними ресурсами є важливою складовою ресурсної забезпеченості підприємств [28, с. 49].

Рясних Є.Г. визначає фінансові ресурси як грошові засоби, які знаходяться в розпорядженні підприємства. Вони можуть бути спрямовані на розвиток виробництва, утримання об'єктів невиробничої сфери, створення резервів. Та частина фінансових ресурсів, яка спрямовується на розвиток виробничо-комерційного процесу, являє собою капітал в його грошовій формі [22, с. 38].

Спільним для визначення фінансових ресурсів є те, що науковці розглядають фінансові ресурси як грошові кошти, але окремо від процесу їх розподілення. На нашу думку, важливим є саме визначення суті фінансових ресурсів, яке охоплювало б господарські процеси в сукупності фінансово-

економічних зв'язків у розрізі видів діяльності суб'єктів господарювання. Приведенні вище визначення свідчать про різні підходи до поняття "фінансові ресурси", однак всі вони схожі в одному, що розглядають фінансові ресурси як "фонди грошових засобів", не вивчаючи при цьому їх склад та структуру. Важливим недоліком всіх існуючих визначень "фінансові ресурси" є те, що вони розглядаються відірвано від фінансової звітності та не відповідають термінології П(С)БО.

Отже, поняття "фінансові ресурси" трактується по-різному, але необхідно зазначити, що всі ці визначення використовуються, в основному, в курсах дисциплін "Фінанси", "Фінансовий менеджмент", "Фінанси підприємств". Ні в економічному аналізі, ні в фінансовому аналізі таке поняття як "фінансові ресурси" взагалі не використовуються, хоча окремі складові саме фінансових ресурсів використовуються при розрахунку значної кількості показників аналізу фінансового стану.

В зв'язку з цим, на нашу думку, особливість поняття "фінансові ресурси підприємства" повинна виражатись в наступному:

- по-перше, необхідно розглядати поняття фінансових ресурсів з точки зору виділення їх в окрему економічну категорію, теоретичне обґрунтування якої згідно з П(С)БО дає можливість підкреслити їх роль і значення в основах ринкової економіки;
- по-друге, фінансові ресурси необхідно розглядати як важливу складову комерційно-виробничого процесу, як фінансовий потенціал суб'єкта господарювання, що використовується для розширеного відтворення та виконання зобов'язань;
- по-третє, необхідно враховувати, що фінансові ресурси здатні перевтілюватись, міняти свою форму, яка в майбутньому принесе економічні вигоди;
- по-четверте, воно повинно конкретизувати склад, структуру, джерела формування та напрямки використання фінансових ресурсів.

На основі вищесказаного, з урахуванням існуючих поглядів та власних досліджень поняття фінансові ресурси, на думку Т.Г. Рзаєвої, може бути представлене у такому вигляді: «Фінансові ресурси - це власні та запозичені джерела коштів суб'єкта господарювання, які виступають у вигляді власного капіталу та зобов'язань, що в разі потреби в процесі звичайної та надзвичайної діяльності міняють свою форму в матеріальну та можуть бути використані для забезпечення певних витрат процесу відтворення з метою отримання економічних вигод у майбутньому» [34, с. 150].

Якщо використовувати визначення, що фінансові ресурси - це власний і залучений капітал, який використовується для фінансування активів, то загальна величина фінансових ресурсів підприємств характеризується такими елементами: власний капітал; резерв наступних витрат і платежів; довгострокові зобов'язання; поточні зобов'язання; доходи майбутніх періодів. Таке уявлення загального обсягу фінансових ресурсів, що відображається в пасиві балансу підприємства, є групування їх за юридичною приналежністю. Ці фінансові ресурси вкладені в об'єкті потреб виробництва, розміщені в активах підприємства. Однак фінансові ресурси від цього не зникають вони лише змінюють грошову форму на іншу (матеріальну). Таким чином, відбувається зміна фінансових ресурсів. З цієї точки зору, актив балансу підприємства буде відображати його фінансові ресурси з формою їх прояву.

Отже, з одного боку, всі існуючі в розпорядженні підприємства кошти, які складаються з основних оборотних активів, представлені в вартісному вираженні, є його фінансовими ресурсами. З іншого боку загальна величина фінансових ресурсів підприємства характеризується сукупністю джерел фінансування цих засобів.

Логіка функціонування управління фінансовими ресурсами представлена на рисунку 1.2.

Рис. 1.2. Логічна модель управління фінансовими ресурсами підприємства.

Наявність різноманітних визначень суті фінансових ресурсів зумовлює відсутність єдиної системи показників оцінки ефективності їх використання. Оскільки окремі складові фінансових ресурсів суб'єктів господарювання (власний капітал, поточні зобов'язання, довгострокові зобов'язання) використовуються практично при розрахунку значної кількості показників, що характеризують фінансовий стан, то виникла необхідність створити таку систему узагальнених та окремих показників, яка б давала деталізовану оцінку стану, структури та ефективності використання фінансових

ресурсів. Необхідно зазначити, що запропонована вченими система показників ефективності використання фінансових ресурсів повинна чітко відповідати вимогам, що ставляться до показників оцінки ділової активності з позицій управління, а саме: вони перш за все повинні базуватись на чітко організованій системі обліку та звітності показників ділової активності суб'єкта господарювання; всебічно відображати взаємозв'язок окремих видів діяльності суб'єкта господарювання та характеризувати ступінь ефективності використання всіх ресурсів підприємства; ґрунтуватися на об'єктивних базах порівняння та оцінювати динаміку розвитку діяльності підприємств; забезпечувати доступність і зрозумілість інформації щодо стану ділової активності суб'єкта господарювання за період, що аналізується, та відповідати вимогам як внутрішніх, так і зовнішніх споживачів інформації.

Для проведення аналізу ефективності використання фінансових ресурсів підприємства потрібна система специфічних показників, які б охоплювали господарські процеси в сукупності фінансово-економічних зв'язків. Розробку системи таких показників слід проводити під кутом зору узгодження процесу використання фінансово-виробничих ресурсів, за їх основними складовими, на всіх стадіях виробництва.

Ця система повинна включати як узагальнюючі, так і часткові фінансові показники ефективності, взаємопов'язані між собою. Узагальнюючі показники будуть давати інтегральну оцінку фінансового аспекту ефективності виробництва і характеризувати специфіку формування і використання фінансових ресурсів підприємства. Крім того, загальна оцінка ефективності варіантів повинна включати детальний аналіз головних причин і чинників, які здійснюють різноспрямовану дію на динаміку узагальнюючих показників. Для цього необхідно використовувати окремі фінансові показники ефективності, за допомогою яких можуть бути

визначені основні тенденції і закономірності в динаміці чинників росту ефективності використання фінансових ресурсів.

У зв'язку з різними підходами до визначення поняття "фінансові ресурси", існують різні методи визначення показників ефективності використання фінансових ресурсів.

Ефективне використання фінансових ресурсів являє собою ефективну віддачу всіх видів ресурсів, яка можлива лише при оптимальній структурі та співвідношенні власного капіталу та зобов'язань, характерних для окремого суб'єкта господарювання.

Відносно структури капіталу існують різні точки зору. Одні економісти вважають, що співвідношення власного і залученого капіталу підприємства повинно становити 1:1. Відповідно до цього підходу, загальна сума заборгованості не повинна перевищувати суму власних джерел фінансування, тобто критичне значення $K_{\text{авт}}$ (коефіцієнт автономності) = 0,5. Інші - 30% - власний капітал, 70% - залучений.

Таким чином, управління фінансовими ресурсами – це сукупність прийомів, методів і засобів, які використовуються для підвищення доходності підприємства і мінімізації ризику неплатоспроможності.

Основна мета фінансового управління – отримати найбільшу вигоду від функціонування підприємства в інтересах його власників. Для досягнення цієї мети фінансовим менеджерам необхідно вирішити наступні завдання:

- досягти приросту рентабельності власного капіталу, тобто збільшити прибуток на кожну одиницю вкладених засновниками засобів;
- постійно підтримувати поточну платоспроможність (ліквідність) підприємства, тобто своєчасно виконувати поточні зобов'язання за рахунок обігових засобів;
- підтримувати платоспроможність в довготерміновому періоді, тобто виконувати зобов'язання перед інвесторами і кредиторами, які мають довготермінові вкладення в підприємство;

- забезпечувати фінансовими ресурсами процеси розширеного відтворення виробництва.

Управління фінансовими ресурсами в системі управління підприємством виконує наступні функції:

- проведення фінансового аналізу, який дозволяє оцінити поточний і перспективний стани організації, можливі темпи його розвитку, виходячи із забезпеченості фінансовими ресурсами, спрогнозувати імовірність банкрутства;
- розрахунок фінансових показників на плановий період, складання перспективних і поточних фінансових планів (з прибутку, кредитного, капітальних вкладень і фінансових інвестицій, балансу доходів і витрат, балансу грошових надходжень і витрат);
- управління обіговими засобами і забезпечення ліквідності підприємства (управління запасами, грошовими засобами, дебіторською і кредиторською заборгованістю);
- управління інвестиційним портфелем (капітальними вкладеннями і фінансовими інвестиціями);
- управління структурою капіталу і контроль за платоспроможністю (забезпечення раціональної структури капіталу, контроль за співвідношенням власного і позичкового капіталів, за виконанням зобов'язань перед інвесторами і кредиторами, які мають довгострокові вкладення в підприємство, розробка пропозицій про види боргових зобов'язань, які можна додатково випускати для кращого забезпечення потреби в капіталі і досягнення стабільної платоспроможності);
- управління фінансовими ризиками (ідентифікація ризиків, вибір стратегії і тактики управління ризиками, організація конкретних процедур з управління ризиками);

- організація розрахунків з бюджетною системою (податки і збори), акціонерами (виплата дивідендів), кредиторами (виплата відсотків, погашення позик), контрагентами, випуску цінних паперів;
- забезпечення взаємовідносин із закладами ринкової інфраструктури, укладення договорів з банками, біржами, страховими компаніями, інвестиційними фондами та компаніями тощо;
- підготовка звіту перед акціонерами та персоналом про результати фінансової діяльності.

Зрозуміло, що в різних за розмірами підприємствах обсяг робіт з виконання окремих функцій з управління фінансовими ресурсами буде різним. Однак, виконання цього виду управлінської діяльності є сьогодні обов'язковим. Як засвідчують результати проведеного нами дослідження, тепер цією діяльністю, як правило, займаються самі їх керівники, які в переважній більшості мають економічну освіту, однак не завжди кваліфіковано можуть виконувати цю роботу.

Більш глибоке вивчення стану управління фінансовими засобами в підприємствах показує, що структури управління виробництвом не завжди відповідають сучасним вимогам фінансового менеджменту і в основному за минулими традиціями копіюють раніше традиційні типи структур, які сьогодні не забезпечують належної ефективності управління фінансовими засобами. Таким чином, в підприємствах різних форм власності сьогодні гостро стоїть проблема раціональної організації фінансового управління з врахуванням сучасних тенденцій реформування економіки в Україні та формування механізму ринкового регулювання розвитку її різноманітних секторів.

1.2. Теоретико-методичні основи оцінки та аналізу використання фінансових ресурсів

Головною метою фінансового управління є сприяння максимізації прибутку від виробничо-господарської діяльності. Щоб досягти цієї мети, менеджери повинні мати загальні знання про те, як організувати ділове підприємство, як працюють фінансові ринки, як встановлюється відсоткова ставка, як застосовується система оподаткування і які дані фінансової діяльності (бухгалтерського обліку) використовуються для оцінки результатів виробничо-господарської діяльності підприємства. Крім цього менеджери повинні добре розуміти фінансові концепції, здійснювати аналіз вартості грошей в часі з урахуванням доходів майбутнього періоду, враховувати рівень ризику, визначати вартість активів і оцінювати можливість реалізації окремих інвестиційних проектів. Такі знання необхідні для тих, хто залучений до прийняття важливих управлінських рішень, які впливають на загальну діяльність підприємства. Слід мати на увазі те, що коли керівництво недостатньо приділяє увагу маркетинговим дослідженням, роботі з кадрами та сучасним технологіям, не аналізує глибоко фінансові звіти, не знає обліку витрат і доходів, воно не спроможне реально оцінити ефективність своїх дій, а об'єкт господарювання не буде мати успіху. Хоча лише спеціалістам з бухгалтерського обліку потрібно знати, як складати фінансові звіти, проте кожний, хто залучений до прийняття управлінських рішень повинен знати, як інтерпретувати ці звіти. Без цього менеджер не зможе вибрати найкращий варіант рішення для збільшення показників зростання майбутніх прибутків і грошових надходжень, а значить, не забезпечить ефективне виконання функції стратегічного планування. Адже з позицій менеджерів аналіз фінансових звітів корисний як для того, щоб передбачити майбутні умови, в яких опиниться підприємство, так і для планування заходів, які вплинуть на хід майбутніх подій в його діяльності.

Сьогодні соціально-економічні системи дуже зросли і бухгалтерський облік став більш складним. Разом з цим значно ускладнилась і фінансова звітність. Об'єктивними причинами складання фінансових звітів можна вважати наступні:

- інвесторам необхідні дані бухгалтерського обліку, щоб приймати виважені фінансові рішення щодо об'єкту господарювання;
- менеджерам необхідні дані бухгалтерського обліку, щоб ефективно управляти бізнесом;
- державним податковим органам дані фінансових звітів необхідні для контролю за сплатою податків до бюджету;
- органам державного управління ці дані необхідні для прогнозування темпів економічного розвитку та регулювання міжгалузевих пропорцій, визначення пріоритетних та стратегічно важливих для країни напрямків діяльності.

Звичайно, переводити матеріальні величини у цифрові показники при складанні і аналізі фінансових звітів не так просто. Цифри у звітах відображають початкові ціни, або залишкову вартість матеріальних цінностей. Однак, товарно-матеріальні запаси можуть бути зіпсовані, застарілі, або й зовсім відсутні, а основні фонди (нерухомість) – такі як техніка, машинне устаткування, споруди і будівлі, можуть мати ціну значно вищу або нищу від початкової їх вартості. Окремі рахунки можуть бути несплачені, а деякі види заборгованості можуть бути невірно відображені у звіті, або й зовсім відсутні. Таким же чином у фінансових звітах можуть бути занижені прибутки та затрати. Тому читаючи показники фінансових звітів інших організацій при їх детальному вивченні (наприклад, конкурентів чи партнерів) необхідно гнучко і обережно підходити до оцінки фінансового стану об'єктів такого дослідження і постійно пам'ятати, що перехід від матеріальних цінностей до вартісних показників є сьогодні дуже недосконалим.

Відповідно до запропонованого Рзаєвою Т.Г. [34] визначення поняття "фінансові ресурси" суб'єкта господарювання розроблена система показників, яка всебічно характеризує їх стан і можливі зміни в ньому. Ефективність використання фінансових ресурсів повинна характеризувати систему показників, яка б відображала їх стан, склад, структуру та використання підприємством в процесі його звичайної та надзвичайної діяльності. Запропонована система показників включає як узагальнюючі, так і окремі показники, пов'язані між собою. Система показників стану фінансових ресурсів розроблена відповідно до запропонованих напрямків їх оцінки і включає такі групи:

1. Базові (вихідні) показники фінансової звітності.
2. Розрахункові: окремі показники складу та структури фінансових ресурсів;
3. Показники ефективності використання фінансових ресурсів;
4. Показники оборотності.

До базових показників належать показники фінансової звітності, що відповідає вимогам за П(С)БО 1-П(С)БО 5, а саме: власний капітал зовнішніх та внутрішніх джерел; резервна сума фінансових ресурсів; довгострокові та поточні зобов'язання тощо.

Загальні та окремі показники складу та структури власного та залученого капіталу, їх кількість та методика розрахунку може змінюватися залежно від мети аналізу та поставлених завдань. Показники ефективності використання фінансових ресурсів являють собою показники рентабельності власного капіталу, залученого капіталу, ресурсовіддачі та інші. Оцінка ефективності використання фінансових ресурсів основана на загальній для всіх видів ресурсів методиці, яка припускає розрахунок, оцінку та аналіз показників віддачі - загальні показники ефективності (продуктивності), що розраховані на основі показників, обсягу випуску, виручки від реалізації, чистого прибутку, загального фінансового результату діяльності суб'єкта господарювання тощо та відповідних показників

місткості - зворотні показники з окремих видів ресурсів. Показники віддачі характеризують результат, отриманий з однієї гривні ресурсів, тобто відображають ефективність однієї гривні ресурсів, використані в діяльності суб'єкта господарювання. Необхідно зазначити, що показники віддачі вивчаються нами в двох ракурсах, а саме: загальні показники ефективності (продуктивності) використання фінансових ресурсів та питомі показники ефективності. Загальні показники ефективності розраховуються у вартісному вимірнику і показують, який результат отримано від використання вкладених ресурсів, або скільки гривень виручки, чистого прибутку, товарної продукції, витрат отримано з однієї гривні або припадає на одну гривню фінансових ресурсів. Питомі показники ефективності розраховуються у відсотках і відображають процент приросту виручки від реалізації, чистого прибутку, загального фінансового результату тощо, на один процент приросту використаних фінансових ресурсів.

Показники ефективності використання фінансових ресурсів суб'єктів господарювання розраховуються за вище запропонованою методикою, але при цьому мають ряд особливостей. Ефективність використання фінансових ресурсів необхідно вивчати як відносно загальної суми фінансових ресурсів, так і її складових, а саме: власних фінансових ресурсів та їх резервної суми і запозичених фінансових ресурсів. Особливу увагу, на нашу думку, необхідно приділити робочій (активній) сумі фінансових ресурсів, що являє собою ту частину власних ресурсів, яка використовується для формування поточних активів підприємства (тобто активів, що мають оборотність менше одного року).

Застосування в практиці діяльності суб'єктів господарювання системи показників оцінки стану, структури та ефективності використання фінансових ресурсів дасть можливість відобразити різноманітні тенденції в зміні фінансових ресурсів та отримати всебічну характеристику зміни

фінансових ресурсів, яка відповідає інтересам як внутрішніх, так і зовнішніх споживачів.

Система показників оцінки стану фінансових ресурсів дасть можливість об'єктивно оцінити внутрішнє та зовнішнє становище суб'єкта господарювання; охарактеризувати його платоспроможність, фінансової стійкості, прибутковості його діяльності та перспективи розвитку.

Відсутність єдиної концепції визначення та економічної суті показників стану структури та ефективного використання фінансових ресурсів і, як наслідок, незастосування їх в практиці суб'єкта господарювання, недосконалість системи інформаційного забезпечення рішень у фінансовому менеджменті та менеджменті ділової активності суб'єкту господарювання, низько кваліфіковані аналітики та менеджери, рівень яких не відповідає сучасним умовам перебудови економіки, створили одну з основних проблем оцінки ефективності використання фінансових ресурсів, відсутність законно прийнятної, зрозумілої методики аналізу використання фінансових ресурсів суб'єкта господарювання в умовах формування ринкової економіки. Потреба в розробці та розвитку методики аналізу фінансових ресурсів суб'єкта господарювання особливо посилилась у зв'язку з ринковими перетвореннями, що проводяться на Україні останнім часом.

Необхідно визнати, що стан методики аналізу фінансових ресурсів суб'єкта господарювання, яка складається з простого співставлення окремих не пов'язаних між собою показників, що характеризують діяльність, не задовольняє вимог управління за умов нестабільної економіки. Не зважаючи на особливо велике значення аналізу фінансових ресурсів, питання методики та організації його проведення, по суті, залишаються недослідженими в теорії та невирішеними на практиці.

Важливим питанням організації аналізу фінансових ресурсів є визначення складу і послідовності виконання окремих етапів аналізу

фінансових ресурсів, які пов'язані і чітко відповідають оцінці рівня ділової активності суб'єкта господарювання. На погляд Т.Г.Рзаєвої [34], доцільним є виділення таких етапів аналізу фінансових ресурсів: розробка програми аналітичної роботи; вибір та перевірка інформації, необхідної для аналізу; розрахунок показників та їх попередня оцінка; обробка та узагальнення результатів за напрямками оцінки фінансових ресурсів суб'єкта господарювання; розробка напрямів та обґрунтування шляхів підвищення ефективності використання фінансових ресурсів підприємства.

Найбільш важливим, на нашу думку, є розробка програми аналітичної роботи, а саме: визначення напрямів оцінки стану та ефективності використання фінансових ресурсів. Основними з них можуть бути такі: аналіз складу та структури власних та запозичених фінансових ресурсів; аналіз структури власного капіталу; аналіз стану та структури запозичених ресурсів у вигляді довгострокових та поточних зобов'язань; аналіз оптимального співвідношення власного та запозиченого капіталу; аналіз прибутковості власного та запозиченого капіталу та його оборотності; аналіз можливих шляхів та заходів підвищення ефективності використання.

Найбільш важливим і значним є завершальний етап аналізу ефективності використання фінансових ресурсів суб'єкта господарювання - розробка напрямів та обґрунтування шляхів підвищення ефективності використання фінансових ресурсів підприємства. Для розробки конкретних заходів та шляхів підвищення віддачі всіх видів ресурсів підприємства та пошуку джерел поліпшення використання фінансових ресурсів, необхідно, на нашу думку, з'ясувати періодичність аналізу фінансових ресурсів з етапами оцінки рівня ділової активності та етапами підготовки і прийняття управлінських рішень. Т.Г. Рзаєвою розроблено основні шляхи підвищення ефективності їх використання, причому виділено провідний напрямок і основні шляхи його реалізації, а саме: оптимізація структури капіталу з точки зору власного та запозиченого; здійснення ефективної інвестиційної

діяльності; мінімізація та страхування фінансових ризиків; забезпечення постійного зростання темпів росту балансового прибутку та його максимізація; прискорення оборотності активів; безперервне забезпечення необхідною, об'єктивною та достовірною документацією; організація системи моніторингу за використанням фінансових ресурсів [34].

Таким чином, для прийняття своєчасного управлінського рішення необхідна його ретельна аналітична підготовка, що дасть змогу сприяти підвищенню ефективності використання фінансових ресурсів та підвищити рівень його фінансової стійкості, ліквідності та платоспроможності і врешті-решт підняти економіку України та посилити конкурентоспроможність її продукції.

На нашу думку, аналіз фінансових ресурсів у сучасних умовах повинен проводитись кожним суб'єктом господарювання з метою вирішити конкретні питання менеджменту і отримати кваліфіковану оцінку стану суб'єкта господарювання, виявити залежність його фінансового стану від інфляційних процесів. На погляд Т.Г.Рзаєвої, розробка методики аналізу системи показників ефективного використання фінансових ресурсів дасть можливість виявити слабкі місця, що потребують особливої уваги, та розробити заходи для їх ліквідації [34]. Все це ще раз підтверджує, що ефективність використання фінансових ресурсів суб'єкта господарювання в умовах ринкових відносин стає важливим елементом фінансового менеджменту, це практично один з основних інструментів оцінки надійності потенційного партнера в нових умовах господарювання.

Таким чином, аналіз та оцінка фінансових ресурсів підприємства є передумовою ефективного управління ними. Однак на ефективність використання фінансових ресурсів суттєво впливають ризики, які генеруються різними чинниками як внутрішнього, так і зовнішнього середовища, про що мова піде в наступному питанні цього розділу.

1.3. Ризики в системі управління фінансовими ресурсами

У будь-якому виді діяльності присутній чинник ризику, тобто невпевненість у позитивному результаті господарських чи фінансових операцій. В умовах трансформаційних процесів і зростання соціально-психологічної напруги в українському суспільстві рівень ризику суттєво зріс. Тому ефективне управління системою ризиків дасть змогу підвищити стабільність діяльності підприємства. У багатьох працях з управління фінансовими ризиками основний акцент робиться на способах боротьби з ризиком. Тобто ризик розглядається як негативне явище. Однак у процесі управління можна створити такі ризикові ситуації, котрі приведуть до позитивного відхилення від запланованого результату.

Фінансовий ризик залежить від ставлення суб'єкта прийняття рішень до нього: схильності, несхильності, байдужості. Тому всі чинники невизначеності, конфліктності та зумовленого ними ризику поділяють на об'єктивні і суб'єктивні [12, с. 14]. Отже, можна дати таке визначення ризику, що базується на принципах системного аналізу. Економічний ризик - це об'єктивно-суб'єктивна категорія у діяльності суб'єктів господарювання, пов'язана з подоланням невизначеності та конфліктності в ситуації неминучого вибору. Вона відображає міру (ступінь) відхилення від цілей, від бажаного (очікуваного) результату, міру невдачі (збитків) з урахуванням впливу керованих і некерованих чинників, прямих та зворотних зв'язків стосовно об'єкта керування [10, с. 9].

Фінансовий ризик є одним з найсуттєвіших у системі економічних ризиків незалежно від виду діяльності і розміру підприємства. Він виникає під час здійснення фінансового підприємництва чи фінансових угод. Управління фінансовими ризиками на рівні підприємства полягає у всесторонньому аналізі, правильній оцінці і мінімізації їх впливу, а також розробці стратегії поведінки за умов реалізації конкретних видів ризику [10,

с.120].

Доцільно детальніше розглянути основні етапи процесу управління ризиком. Аналіз ризику - перший етап, на якому слід зібрати необхідну інформацію та ідентифікувати всі наявні фінансові ризики. При ідентифікації підприємство встановлює всі параметри можливого фінансового ризику відповідно до класифікації.

Управляти фінансовим ризиком означає не тільки знати, що він є та ідентифікувати його, а також дати йому якісну і кількісну оцінку. Така оцінка ризику багатоаспектна і в принципі полягає у визначенні можливих наслідків від реалізації ризикованих рішень та відповідних ймовірностей їх виникнення. Якісний аналіз полягає у виявленні джерел та причин ризику, заходів і робіт, під час яких виникає ризик. Дуже важливо на даному етапі виявити всі можливі фінансові ризики. Результати якісного аналізу є важливою інформацією для подальших етапів управління ризиком. Кількісний аналіз є одним з важливих складових процесу ефективного управління ризиком. Він передбачає кількісне вираження фінансових ризиків. На даному етапі визначається числове значення ймовірності настання ризикових подій і їх наслідків, кількісно оцінюється рівень ризику, зокрема допустимий у конкретній ситуації. У вітчизняній і зарубіжній економічній літературі, присвяченій фінансам підприємств, виділяють такі способи кількісної оцінки ризику: середньоквадратичне відхилення, коефіцієнт варіації, коефіцієнт бета, лінія надійності ринку [26, с. 64-77]. Проте для кількісної оцінки (вимірювання) ризиків існує безліч ефективних способів, які є складовими таких методів: статистичні; метод аналогів; експертні; аналіз доцільності затрат; аналітичні; комбіновані.

Головними інструментами статистичного методу оцінки є дисперсія, стандартне відхилення, коефіцієнт варіації. Його перевагою є простота в математичних розрахунках, а явним недоліком необхідність великої кількості вихідних даних (чим більший масив, тим достовірніша оцінка).

Ще одним недоліком такого методу є те, що у багатьох випадках інформація про підприємства є недостовірною. Статистичний метод також неможливо використати, якщо підприємство зареєстровано нещодавно.

При використанні методу експертних оцінок створюється група з досвідчених працівників і спеціалістів підприємства, які оцінюють можливі ризики. Важливим при застосуванні цього методу є ретельний підбір експертів, оскільки саме від точності і правильності їх оцінок залежить рішення про вибір того чи іншого заходу. Різновидністю експертного методу є метод Дельфі. Він характеризується анонімністю і зворотним зв'язком, що дозволяє уникнути впливу на рішення формального чи неформального лідера групи. Застосовувати цей метод доцільно під час розв'язання складних проблемних ситуацій, що не піддаються формалізації, коли повнота і вірогідність інформації не дають змоги використати статистичний або інші формалізовані методи. Отже, метод є відносно дешевим при реалізації. Недоліком його є суб'єктивність оцінок експертів, тобто відсутність гарантій вірогідності отриманих оцінок, а також труднощі в обробці даних.

При використанні аналітичного методу встановлюються загальноекономічні чинники, які діятимуть у плановому періоді і впливатимуть на фінансові ризики підприємства, оцінюється ділова активність, розробляються економіко-математичні моделі. З їх допомогою отримують залежності між ймовірностями втрат у минулому періоді та ймовірностями втрат у наступному році з урахуванням можливої зміни ділової активності. Перевагою аналітичного методу є те, що він дає змогу здійснити факторний аналіз параметрів, які впливають на ризик, і виявити способи зниження його рівня шляхом впливу на ці параметри. Метод забезпечує точну оцінку чиннику ризику, недоліком є великі затрати на його використання.

Метод доцільності затрат полягає в порівнянні затрат і отриманого результату. Тобто оцінюється ефективність інвестування в певний проект. Недоліком методу є те, що при визначенні ступеня ризику не аналізуються джерела походження ризику, а приймається ризик як цілісна величина, таким чином ігнорується багатогранність даного явища. Перевага методу доцільності затрат полягає в тому, що знаючи статтю затрат, у якої ризик максимальний, можна виявити методи його зниження.

Метод аналогій застосовується у тому випадку, якщо інші методи оцінки ризику неприйнятні. Як аналоги використовується база даних про ризик аналогічних проектів (угод). Слід враховувати, що внутрішнє і зовнішнє середовище підприємства постійно змінюється, тому дані минулих періодів у цій ситуації будуть застарілими, неактуальними. Комбінований метод являє собою об'єднання декількох окремих методів або їх окремих елементів.

Розглянуті методи мають ряд недоліків і переваг, Тому прийняття рішення про використання того чи іншого з них залежатиме від виду і джерел ризику, характеристик сфери і виду діяльності, фінансового стану, величини підприємства тощо.

Контроль ризику передбачає порівняння отриманих результатів щодо міри фінансового ризику із гранично допустимими значеннями. Якщо ризик виявився надто загрозливий, підприємство приймає рішення про запобігання чи уникнення ризику. Уникнення ризику означає відмову від реалізації певного заходу, обтяженого надмірним ризиком. Запобігання ризику означає зменшення (уникнення) негативних наслідків ризику. Якщо підприємство вважає, що ризик несуттєвий, воно його приймає або збільшує. Якщо ж ризик суттєвий, розробляються методи оптимізації ризику.

До основних способів оптимізації ризиків відносять: страхування; здобуття додаткової інформації; розподіл ризику; лімітування; резервування; диверсифікація [14, с. 106]. У російській економічній літературі виділяють ще

такі методи зниження ризиків, як перевірка партнерів з бізнесу і умов укладення контрактів; бізнес-планування; підбір персоналу підприємства; організація захисту комерційної таємниці [23, с. 152]. На думку автора, виділення тих чи інших методів запобігання і зниження (оптимізації) фінансового ризику залежить насамперед від ідентифікації ризиків, класифікації і здійснення моніторингу у різних сферах діяльності, виявлення суттєвих із них і нехтуванням несуттєвими, а також використання різних методик для аналізу ризику з урахуванням поведінки його суб'єктів.

Щодо практичного правового застосування цього методу підприємствами, то тут їх доцільно поділити на дві групи: великі підприємства; середній та дрібний бізнес. Серед найвпливовіших лобістів інтересів великих підприємств виділяється Український союз промисловців і підприємців. Також це можна робити індивідуально, шляхом делегування представників підприємства у виконавчі структури влади (галузеві міністерства та відомства) або допомагати депутатам під час виборчих компаній. Середній та малий бізнес впливає на органи місцевої виконавчої влади та самоврядування з метою доступу до різноманітних дозволів, ліцензій, профілактики перевірок тощо. Здійснюється це за допомогою приватних зв'язків, через громадські об'єднання, Комітет з питань захисту підприємництва, створений на підставі Указу Президента України "Про деякі заходи по дерегуляції підприємницької діяльності", організацію масових компаній на підтримку певного акту органів державної влади, або протидія йому. Як зазначає В.Роговець, політолог центру прикладної політики "Знак", за відсутності функціональної законодавчої бази, лобістська діяльність продовжує розвиватися в тіньовому секторі. Проте сама логіка розвитку економіко-правового середовища в Україні дає змогу робити висновок, що лобізм поступово інституалізується і законодавчо унормується [35, с. 5].

Для реалізації кожного з розглянутих вище методів необхідні

затрати, а також при зменшенні, уникненні одного ризику часто виникає інший. Наприклад, при передачі частини ризику виникає ризик невикористаних можливостей. Отже, методи різняться між собою мірою впливу на зниження ризику в конкретній ситуації, а також необхідними витратами на їх реалізацію. Цю обставину необхідно враховувати, оцінюючи раціональність і ефективність конкретних заходів зі зниження ризику [14, с. 114]. Разом з тим існують загально методичні підходи до вибору шляхів і способів мінімізації ризику, суть яких розкриває наведена в літературі [11, с. 73] спрощена схема прийняття рішень щодо зниження ризику (табл.1.2.).

Таблиця 1.2.

Рішення щодо зниження ступеню ризику

Рівень втрат	Імовірність втрат				
	Близька до нуля	Невелика	Середня	Велика	Близька до одиниці
Незначні	Прийняття ризику			Прийняття ризику або створення резервів, запасів	
Малі	Створення резервів, запасів				
Допустимі	Створення резервів, запасів	Зовнішнє страхування або (і) розподіл ризику			Уникнення ризику
Середні	Зовнішнє страхування або (і) розподіл ризику			Уникнення ризику	
Великі	Зовнішнє страхування або (і) розподіл ризику		Уникнення ризику		
Катастрофічні	Зовнішнє страхування або (і) розподіл ризику	Уникнення ризику			

Проте така схема показує лише сутність методичного підходу. Слід зауважити, що тут відсутні деякі шляхи зниження ризику (об'єднання, здобуття додаткової інформації, диверсифікація тощо). Для прийняття ефективного рішення щодо вибору того чи іншого методу зниження ризику на практиці необхідно оцінити основні чинники, які визначатимуть ситуацію, що склалась. На думку авторів, менеджерам слід звернути увагу на наступне: вид ризику, структура і рівень можливих втрат; імовірність

втрат; фінансовий стан підприємства; величина підприємства; схильність менеджерів (підприємців) до ризику; сфера діяльності підприємства. Часто саме вид ризику й визначає відповідний метод його зниження. Наприклад, для уникнення чи зниження наслідків екологічних ризиків доцільно застосовувати страхування.

Розглядаючи окремі чинники, слід зазначити, що фінансовий стан підприємства - це комплексне явище, яке характеризується системою відносних і абсолютних показників, що відображають наявність, розміщення і використання фінансових ресурсів організації. Чим кращі показники фінансового аналізу, тим сміливіше може діяти підприємство при виборі методів і шляхів мінімізації ризиків.

Щодо величини підприємства, то чим воно більше, чим більший капітал, зокрема власний, чим ширша номенклатура продукції, тим воно менш чутливе до ризику і тим сміливіше рішення може приймати менеджер. Малим підприємствам слід обережніше вибирати шляхи зниження ризику і враховувати при цьому те, що їх основна перевага - це гнучкість і мобільність системи менеджменту під час зовнішніх і внутрішніх змін, які саме і є джерелами цих ризиків.

Поведінка менеджерів у ризиковій ситуації значною мірою визначається схильністю до ризику. Чим більше схильний менеджер до ризику, тим впевненіше і сміливіше він буде вести себе в умовах ризику. Відповідно процес вибору методу мінімізації ризику буде достатньо активним.

У різних сферах діяльності вибирають відповідні методи зниження ризику. Так, у фінансовій сфері поширене страхування (валютні застереження, опціони, форвардні операції), диверсифікація тощо; у сфері торгівлі - лімітування, резервування.

При виборі конкретного методу мінімізації ризику менеджеру слід пам'ятати про те, що комплексне використання різних способів і шляхів

мінімізації ризиків у системі менеджменту підприємства дасть змогу отримати найефективніший результат.

Отже, підприємству необхідно ретельно розробити етапи процесу управління фінансовим ризиком що забезпечить оптимальне для даної організації співвідношення прибутку та ризику, його прийнятий рівень. Адже саме прибуток є одним з важливих джерел формування фінансових ресурсів сучасного підприємства.

Таким чином, фінансові ресурси для будь-якого підприємства є найважливішим елементом його функціонування. Організація ефективного управління ними є запорукою успішного втілення в життя обраної стратегії розвитку об'єкту господарювання.

1.4. Методика дослідження

Метод – це спосіб дослідження явищ природи і процесів суспільного життя. Наукове дослідження – це вивчення з допомогою відповідних методів і прийомів аналізу суті явищ і процесів більш раціональної організації і цілеспрямованої діяльності людей в матеріальному виробництві. Загальним методом пізнання є матеріалістична діалектика. Згідно з її принципами усі явища природи і суспільного життя органічно взаємопов'язані і взаємозумовлені. Вони залежать одне від одного, впливають одне на одного і перебувають у постійному русі та розвитку. Наукове дослідження включає вибір теми, визначення мети дослідження, складання програми, накопичення фактів, їх систематизацію, аналіз, перевірку теоретичних висновків і розробку заходів щодо їх використання у виробництві. Завершальною стадією наукового дослідження повинно бути запровадження результатів у виробництво. При вивченні тих чи інших питань управління застосовують різні методи дослідження, головними з яких є: аналіз і синтез,

монографічний, статистичний, розрахунково-конструктивний, експериментальний, економіко-математичний.

Аналіз – це розкладання предмета чи явища на складові частини і елементи з метою летального вивчення кожної частини окремо, дослідження зв'язку між ними. Аналіз - один з головних і найбільш поширених прийомів наукового дослідження. Головне його завдання полягає в тому, щоб розширити глибинні процеси, характерні риси, і особливості в тих чи інших ланках виробництва. Основний прийом аналізу – порівняння показників господарства за ряд років в динаміці, фактичних і планових даних того чи іншого підприємства і передових господарств, які в рівних природноекономічних умовах досягли найкращих результатів. Важливо встановити взаємозв'язок і взаємозалежність між окремими факторами, визначити коло питань, правильне вирішення яких визначає успіх в реалізації проблеми в цілому. Для узагальненої оцінки процесу явища використовують синтез. Для оцінки діяльності господарств використовують вартісні і натуральні показники.

Монографічний метод – це детальне вивчення досвіду роботи господарства, виявлення недоліків в його організації, вивчення досвіду роботи типових передових сільськогосподарських підприємств. Передові підприємства відображають найближчі перспективи розвитку виробництва, а тому їх форми і методи роботи є прикладом для більшості господарств, розміщених в однакових природноекономічних умовах.

Статистичний метод застосовується при дослідженні масових даних, що дозволяють встановити вплив тих чи інших факторів на кінцеві результати виробництва, а також отримати обґрунтовану відповідь на інші важливі питання. В кожному випадку необхідно ретельно враховувати місцеві умови (рівень інтенсивності, якість і родючість земельних угідь, кваліфікація кадрів, спеціалізація виробництва та ін.). Результати дослідження можна вважати обґрунтованими, якщо вони отримані з

об'єктивним врахуванням особливостей виробництва. Основними прийомами цього методу є групування, за допомогою якого здійснюється розчленування сукупності явищ на однорідні групи за найбільш суттєвими ознаками.

Переваги розрахунково-конструктивного методу полягають в тому, що він дає можливість порівняти декілька варіантів рішень тих чи інших організаційно-економічних задач і витрати серед них той, що дає найбільший економічний ефект. Цей метод широко використовують при формуванні нових оргструктур, обґрунтуванні перспектив розвитку господарства, обґрунтуванні спеціалізації і поєднання галузей, виборі систем землеробства і тваринництва, структури посівних площ, системи сівозмін і інших.

Експериментальний метод застосовується при обґрунтуванні ефективності нових тенденцій (технологій) в розвитку форм організації праці і виробництва в цілому. При проведенні експерименту враховують його кількісні і якісні результати, які в процесі експерименту оцінюють і порівнюють з показниками тих господарств, де вони не проводились, а також із показниками передових господарств, які впровадили у виробництво аналогічні розробки.

Економіко-математичний метод базується на використанні електронно-обчислювальних машин. Він є основою найбільш точного вирішення складних економічних задач. Він застосовується при дослідженні питань, правильне вирішення яких залежить від багатьох факторів і умов виробництва (обґрунтування оптимальної структури посівних площ і ін.). Із застосуванням цього методу з'являється можливість для кількісного вираження закономірностей економічного процесу, глибоких і обґрунтованих висновків.

При написанні кваліфікаційної роботи використано ряд прийомів і методів, які б дозволили оцінити діяльність господарства, виявити тенденції

розвитку виробництва, вплив соціально-економічних чинників на господарську діяльність і управління фінансовими ресурсами.

РОЗДІЛ 2
ПРАКТИЧНІ ПІДХОДИ ДО ФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ
УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВИМИ РЕСУРСАМИ
2.1. Загальна характеристика підприємства та оцінка стану його
фінансових ресурсів

АФ «ХХХ» одне з новоутворених підприємств в результаті реформування колективних сільськогосподарських підприємств.

Підприємство створене відповідно до Законів України „Про підприємство“, „Про колективне сільськогосподарське підприємство“, „Про господарське товариство“ та інших законодавчих актів України.

Дане підприємство може здійснювати будь-яку діяльність, яка не суперечить законодавству України і Статутові приватного підприємства. Питання, що стосуються діяльності підприємства, не відображені у його Статуті, регулюються чинним законодавством України і, зокрема, Законом України “Про підприємства”.

Головною метою діяльності приватного підприємства є виробництво, заготівля, переробка та реалізація сільськогосподарської та іншої продукції, а також торгівля продукцією промислового виробництва та інші види господарської діяльності, зокрема надання сервісних послуг, здійснення маркетингу, збільшення кількості робочих місць в сфері зайнятості населення, проведення впорядкування як території діяльності підприємства, так і прилеглої до нього.

Відповідно до Статуту приватного підприємства його майно становлять основні фонди і обігові кошти, земля, інші цінності, відображені на самотійному балансі. Крім того, підприємство може орендувати власність інших юридичних та фізичних осіб з метою здійснення діяльності, передбаченої Статутом приватного підприємства. Воно є власником майна і земель, переданих йому державою у власність; продукції, виробленої

підприємством у результаті господарської діяльності; одержаних доходів, а також іншого майна та землі, набутого на підставах, не заборонених законом.

Підприємство здійснює щодо свого майна всі права власника, тобто може вільно володіти, розпоряджатися та користуватися належним йому майном. Ризик випадкової загибелі або пошкодження майна, що є власністю підприємства, або передане йому у користування, несе підприємство.

Для забезпечення діяльності приватного підприємства у ньому створений статутний фонд. Приватне підприємство має право змінювати розмір статутного фонду. Збільшення фонду може бути здійснено лише після внесення повністю всіма учасниками підприємства своїх вкладів. Зменшення фонду може бути здійснене лише при відсутності заперечень з боку кредиторів підприємства. Рішення підприємства про зміну розміру його статутного фонду набирає чинності з дня внесення цих змін до державного реєстру. Резервний фонд підприємства створюється у розмірі 25% від розміру статутного фонду. Щорічно підприємство відраховує до резервного фонду 5% від суми чистого прибутку. Кошти резервного фонду можуть використовуватись на додаткові витрати, на заходи щодо розробки та впровадження нових перспективних програм, розширення діяльності та на інші цілі. За рішенням підприємства частину коштів фонду може бути використано на оплату праці з компенсацією їх в наступному періоді з фонду оплати праці.

Для здійснення своєї діяльності підприємство використовує землі, що належать йому на праві власності, праві постійного користування та орендовані землі, як юридичних так і фізичних осіб, а також приміщення та будівлі як на правах власності, так і на правах оренди. Згідно із Статутом ПП підприємства плата за оренду землі проводиться в грошовій формі відповідно до умов, закладених в договорі оренди. Підприємство здійснює комплекс заходів з охорони будівель і споруд, що мають історичну цінність, а також раціонального використання землі та інших основних фондів.

Трудові відносини в підприємстві регулюються нормами Статуту. Згідно з правовими нормами підприємство повинне створити сприятливі умови праці для своїх працівників. Питання прийняття і звільнення з роботи відносяться до виключної компетенції директора підприємства. Підставою для прийняття на роботу є укладення трудового договору. Оплата праці працівників проводиться у грошовому вигляді. За порушення трудової та виробничо-фінансової дисципліни на працівників підприємства накладаються дисциплінарні та матеріальні стягнення. Відповідно до норм цивільного законодавства, при нанесенні матеріальної шкоди майну підприємства, кожен працівник несе дисциплінарну та матеріальну відповідальність в залежності від ступеня вини. Всі трудові спори, що виникають між підприємством і працівниками при виконанні трудових зобов'язань вирішуються у встановленому законодавством порядку.

Норми Статуту, що регулюють управлінські відносини, визначені з дотриманням вимог законодавства. Відповідно до цього, вищим органом управління підприємством є збори співзасновників. Кількість голосів учасників пропорційна розміру їх часток у статутному фонді. Виконавчим органом підприємства є дирекція, яка призначається зборами учасників в кількості 3-х осіб. Дирекцію очолює директор. Вона вирішує всі питання, за винятком тих, що відносяться до компетенції зборів співзасновників. Збори співзасновників утворюють ревізійну комісію, на яку покладається здійснення контролю за діяльністю дирекції. Комісія утворюється з числа співзасновників підприємства у кількості 3-х осіб. Перевірка діяльності дирекції ревізійною комісією здійснюється за дорученням зборів співзасновників, а також з власної ініціативи та на вимогу членів підприємства. Ревізійна комісія вправі вимагати від посадових осіб підприємства надання їй усіх необхідних матеріалів, бухгалтерських чи інших документів та особистих пояснень. Результати своїх перевірок комісія доповідає зборам співзасновників. Дирекція підприємства підзвітна зборам

співзасновників і організує виконання їх рішень. Вона діє від імені підприємства в межах встановлених статутом. Директор має право виконувати дії від імені підприємства. Таким правом можуть бути наділені і інші члени дирекції за рішенням вищого органу управління.

Органи управління підприємства при здійсненні своєї діяльності дотримуються Статуту приватного підприємства та Закону України „Про підприємства”. У Статуті зазначено, що для забезпечення мети своєї діяльності підприємство вправі залучати на договірних засадах кошти і майно державних, громадських, кооперативних підприємств і приватних осіб; укласти цивільно-правові угоди, контракти, договори з будь-якими юридичними та фізичними особами; купувати товари і матеріальні засоби в організаціях торгівлі, магазинах, у підприємств, установ, громадян, - з оплатою в безготівковому порядку або за готівку; може проводити взаєморозрахунки із замовниками, підприємствами, установами, організаціями, громадянами, як готівкою так і у безготівковому порядку, а також проводити бартерні взаєморозрахунки; самостійно встановлює ціну на власну продукцію та послуги, з врахуванням затрат, попиту, кон'юнктури, або на підставі встановлених розцінок; реалізовувати продукцію, яка виробляється, на договірній основі, керуючись при цьому законодавством про ціноутворення для державних та громадських підприємств.

В процесі виробничо-господарської діяльності підприємство вступає в договірні відносини з підприємствами, установами та окремими громадянами. Підприємство уклало ряд договорів з виробниками різних видів продуктів харчування на їх постачання для реалізації, з оптовими базами та промисловими підприємствами, підприємствами з обслуговування та надання сервісних послуг тощо. В основному ця інформація є конфіденційною і не підлягає розголошенню. За невиконання умов договору сторони несуть один перед одним майнову відповідальність.

Підприємство перебуває у договірних відносинах з ВАТ

“Львівобленерго”, будівельними та ремонтними приватними підприємствами, охоронними фірмами тощо. Розрахунки за електричну енергію і інші платежі по договорах з партнерами здійснюються виключно банківськими коштами на рахунки юридичних осіб.

Відповідно до Статуту підприємство може орендувати, здавати та набувати у власність приміщення, споруди, техніку, інші засоби. Тому підприємство укладає договори на оренду землі або майна з іншими юридичними чи фізичними особами. При невиконанні договорів оренди на користування фондами та основними засобами застосовується орендна пеня в розмірі 0,5 % від суми угоди за кожен день протермінування. У своїй діяльності підприємство вступає у кредитні правовідносини з установами банків. Під кредитними правовідносинами розуміють кредитні відносини, що виникають при наданні, передачі, використанні і поверненні грошових коштів або інших речей.

В Статуті підприємства вказано, що воно може реєструватися як учасник зовнішньоекономічної діяльності, відкривати валютні та інші рахунки, використовувати валютні надходження, відповідно до чинного законодавства. Так на даний час досліджуване підприємство має можливості брати активну участь у зовнішньоекономічній діяльності, однак в товарообмінних операціях перевагу має імпорт в порівнянні з експортом. Причиною такого стану є високий рівень конкуренції на всі види продукції на зовнішніх ринках, а також низький рівень якості вітчизняної продукції.

У процесі господарювання між підприємствами, державними та іншими органами виникають, функціонують та припиняються численні господарські відносини. Такі відносини не можуть розвиватися без зіткнень і конфліктів, що призводять до суперечностей між суб'єктами господарської діяльності. Такі суперечності між підприємствами, організаціями, державними та іншими органами стосовно їхніх прав та обов'язків у господарських відносинах називаються господарськими спорами. Саме

господарські спори і є предметом розгляду та вирішення господарського суду. Слід відмітити, що всі суперечки, які виникали між підприємством і іншими підприємствами в процесі господарських відносин, вирішувались шляхом переговорів між сторонами.

Для того, щоб побудувати організаційну побудову і структуру управління підприємства, необхідно ознайомитись із штатним розписом та складом виробничих і обслуговуючих підрозділів підприємства. Штатний розклад - це перелік осіб апарату управління, існуючих служб в підприємстві із вказівкою їх стажу і розміру оплати праці. За нашими спостереженнями, у досліджуваному підприємстві сьогодні використовуються сучасні підходи до побудови об'єкту господарювання та адаптивні структури управління, зокрема матричного типу, суть яких полягає у концентрації зусиль організації для послідовного вирішення проблем згідно з вибраною стратегією розвитку ринку на перспективу. Це просліджується в розподілі функцій з управління та формуванні функціональних та лінійних управлінських підрозділів. Відповідно до такого розподілу в досліджуваному підприємстві формуються відносини підпорядкованості керівників функціональних та лінійних структурних підрозділів та повноваження управлінських працівників. Основні роботи з управління фінансовими ресурсами тут виконуються в бухгалтерії, у склад якої входять бухгалтери і економісти. Саме вони забезпечують керівництво підприємством необхідною фінансово-економічною інформацією для прийняття фінансових рішень у межах закріплених за кожним із них повноважень. Ці рішення погоджуються з першим заступником або директором підприємства. Модель структури управління АФ «ХХХ» відображена на рис. 2.1.

Слід також відмітити, що структура управління закріплює функції за структурними підрозділами та їх працівниками й регламентує потоки інформації у систему управління.

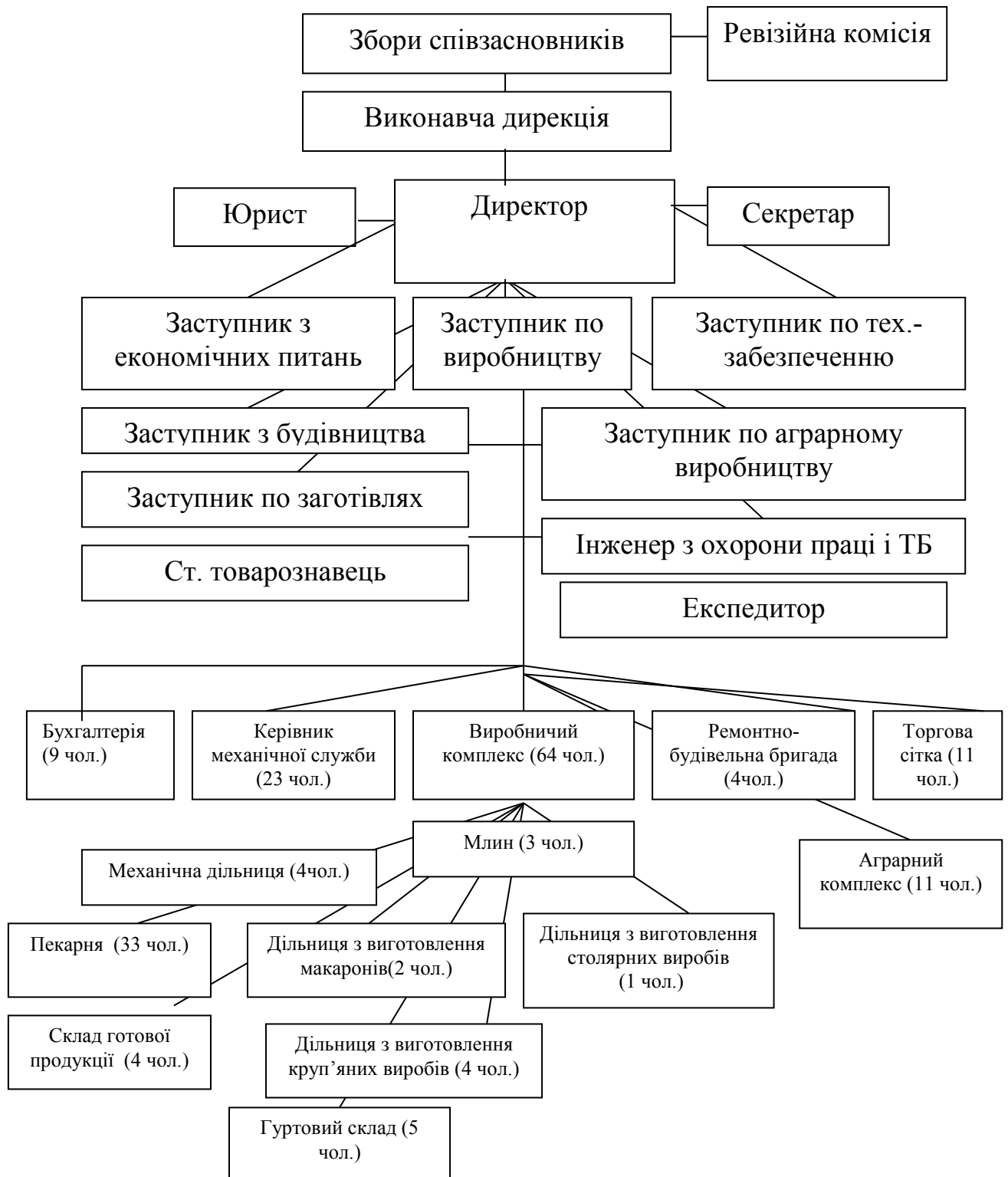

Рис. 2.1. Модель структури управління підприємства.

Керівництво у підприємстві здійснюється по лінійно-функціональному принципу. Функціональний керівник підрозділу здійснює функціональне

керівництво у відповідності з покладеними на нього обов'язками. Керівники функціональних підрозділів здійснюють функції лінійного і функціонального управління, тобто вони мають у своєму підпорядкуванні підрозділи, що виконують відповідні спеціалізовані функції. В той же час вказівки керівників цих підрозділів вважаються обов'язковими для виконання всіма керівниками інших структурних підрозділів підприємства.

Оплата праці працівників апарату управління здійснюється відповідно до фактично відпрацьованого часу, а інших працівників, зайнятих на інших роботах, в залежності від кількості і якості виробленої ними продукції чи обсягу виконаних робіт. З метою заохочення працівників до праці підприємство запроваджує преміальні виплати.

Ефективність процесу управління підприємством залежить від правильного застосування методів управління. Соціально-психологічні методи управління включають в себе успіх організаційної і виховної роботи керівника. В своїй діяльності керівники і спеціалісти опираються на людей, якими вони керують. Тому, кожний день доводиться вирішувати проблеми людських відносин і від того, на скільки вміло, делікатно, принципово правильно будуються формуватися відносини між окремими працівниками залежить ефективність діяльності всього колективу, формування в ньому здорової атмосфери та організаційної культури.

Динаміка балансу досліджуваного підприємства за 2019-2022 рр. показана в таблиці 2.1. Структура і динаміка активів та пасивів за цей період відображена відповідно на рис. 2.2. і рис. 2.3.

Таблиця 2.1

**Баланс приватного підприємства АФ «ХХХ» Львівськогорайону
Львівської області (на кінець року), тис. грн.**

Актив	2021р.	2022 р.	2023 р.	Відхилен ня, +,-
1. Необоротні активи	2619,5	3309,7	3489,2	+869,7
II. Оборотні активи	920,8	1431,9	1823,1	+902,3
III. Витрати майбутніх періодів	0,1	0,2	0,2	+0,1
Баланс	3540,4	4741,8	5312,5	+1772,1
Пасив				-
I. Власний капітал	2617,2	2821,7	3663,9	+1046,7
II. Забезпечення наступних витрат і платежів	0	0	0	-
III. Довгострокові зобов'язання	0	393,4	1298,5	+1289,5
IV. Поточні зобов'язання	923,2	1526,7	351,1	-572,1
Баланс	3540,2	4741,8	5312,5	+1772,1

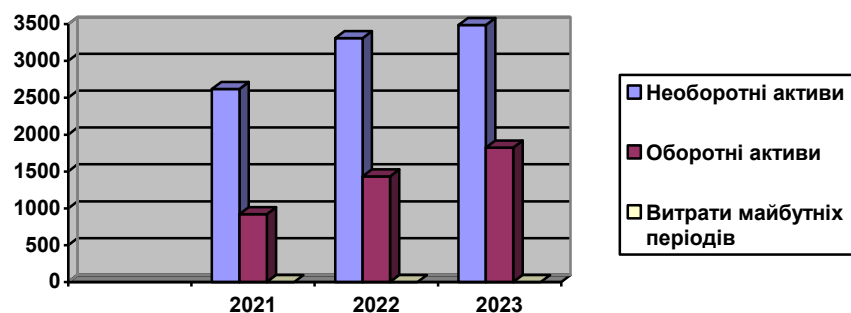

Рис. 2.2. Структура та динаміка активів підприємства, тис. грн.

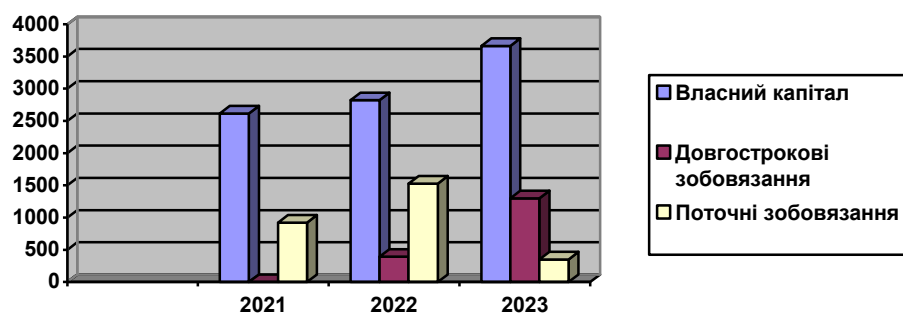

Рис. 2.3. Структура та динаміка пасивів підприємства, тис. грн.

Оскільки приватне підприємство своєчасно сплачує платежі і

податки, то до нього не має претензій з боку контролюючих органів з фінансових питань. Тому фінансова репутація даного підприємства є позитивною і надає йому імідж стабільно розвиваючого суб'єкта господарювання.

2.2. Аналіз використання фінансових ресурсів підприємства

Особливе місце в організаційній та управлінській роботі досліджуваного підприємства займає фінансова діяльність. Адже від неї багато в чому залежить вчасність та повнота фінансового забезпечення виробничо-господарської діяльності та розвиток підприємства, виконання фінансових зобов'язань перед працівниками, державою, іншими суб'єктами господарювання.

У сучасній економічній літературі термін "фінансова діяльність" має багато трактувань, хоча загалом суть цього поняття однозначна. Так, на думку одних дослідників, фінансова діяльність - це система використання різних форм і методів для фінансового забезпечення функціонування підприємств та досягнення ними поставлених цілей, тобто це та практична фінансова робота, що забезпечує життєдіяльність підприємства, поліпшення її результатів [47, с. 34]. Інші ж вбачають зміст фінансової діяльності як держави в цілому, так і окремих суб'єктів господарювання, в "управлінні процесами формування і використання централізованих і децентралізованих грошових фондів, які утворюються для опосередкування розподільних відносин на всіх стадіях суспільного відтворення" [33, с. 18].

Деякі зарубіжні експерти схильні трактувати фінансову діяльність як "точку взаємодії між джерелами коштів підприємства і їх використанням", вважаючи, що саме вона "виробляє і проводить в життя фінансові рішення на підприємстві" [32, с. 11].

На нашу думку, фінансова діяльність має на меті формування і підтримання оптимальної структури фінансових ресурсів підприємства, яка дала б йому змогу ефективно здійснювати господарську діяльність, одержувати максимально можливий прибуток і забезпечувати фінансову стійкість і платоспроможність.

Основними завданнями, на вирішення яких спрямована фінансова діяльність досліджуваного підприємства, є: фінансове забезпечення поточної виробничо-господарської діяльності; пошук резервів збільшення доходів, прибутку, підвищення рентабельності та платоспроможності; виконання фінансових зобов'язань перед персоналом, суб'єктами господарювання, бюджетом, банками; мобілізація фінансових ресурсів в обсязі, необхідному для фінансування виробничого і соціального розвитку, збільшення власного капіталу; контроль за ефективним, цільовим розподілом фінансових ресурсів.

Саме від ефективності фінансово-господарської діяльності залежить фінансовий стан підприємства - одна з найважливіших характеристик діяльності кожного суб'єкта господарювання. Фінансовий стан підприємства, як поняття комплексне, є наслідком взаємодії всіх елементів фінансових відносин підприємства і характеризується системою показників, які відображають наявність, розміщення і використання фінансових ресурсів. Фінансовий стан підприємства найбільш повно характеризує його успіх як у виробничій сфері, так і у відносинах з державою, партнерами, банками, інвесторами.

Виявити можливості підвищення ефективності функціонування суб'єкта господарювання за допомогою раціональної фінансової політики, оцінити його фінансовий стан дає змогу фінансовий аналіз, що являє собою процес дослідження умов і результатів формування та використання рівня результативності діяльності підприємства з метою виявлення резервів

подальшого підвищення ефективності управління фінансовою діяльністю на підприємстві.

Проведення фінансового аналізу об'єкту нашого дослідження передбачає: визначення фінансового стану; виявлення та оцінка змін у фінансовому стані в просторово-часовому вимірі; виявлення основних чинників, що викликають зміни у фінансовому стані; прогноз основних тенденцій зміни фінансового стану; надання рекомендацій щодо запобігання негативним тенденціям зміни фінансового стану та усунення їх наслідків.

Методика проведення фінансового аналізу досліджуваного підприємства включає три взаємопов'язаних блоки:

- аналіз фінансових результатів діяльності підприємства;
- аналіз фінансового стану підприємства;
- аналіз ефективності фінансово-господарської діяльності підприємства.

У правовому полі України стосовно аналізу фінансової діяльності підприємств сьогодні діють деякі нормативно-рекомендаційні документи Агентства з питань запобігання банкрутству підприємств та організацій, а саме "Методика проведення поглибленого аналізу фінансово-господарського стану підприємств та організацій" (1997 р.) та "Методика інтегральної оцінки інвестиційної привабливості підприємств і організацій" (1998 р.). Жорсткіші вимоги, пов'язані з деякими сторонами аналізу фінансового стану, містяться у затвердженому Національним банком України "Положенні про порядок формування та використання резерву для відшкодування можливих втрат за кредитними операціями банків" (2000 р.). Однак, згадані документи не повною мірою можна застосувати для оптимального управління фінансами підприємства, що підтверджує необхідність дальших пошуків інструментів для такого управління. Слід також відмітити, що досвід розвинених країн не завжди може бути використаний у вітчизняних умовах. По-перше, під час розрахунку відносних

коефіцієнтів, що застосовуються у фінансовому аналізі, в інших країнах не дотримуються єдиної системи. Наприклад, у США найчастіше публікують 10 - 15, у Японії - 12-40 показників [24, с. 96]. По-друге, у більшості праць економістів країн Заходу, що нині видаються в Україні, наводяться методики аналізу фінансового стану підприємства з урахуванням розрахунків величин окремих показників, але це загальні положення аналізу, розраховані для застосування на високоефективних підприємствах.

На нашу думку, основна ціль фінансового аналізу повинна полягати в отриманні невеликої кількості ключових (найбільш інформативних) параметрів, що дають об'єктивну і точну картину фінансового стану підприємства, його прибутків і збитків, змін у структурі активів і пасивів, у розрахунках з дебіторами і кредиторами.

У зв'язку з цим важливо знати, які особи чи групи в суспільстві є суб'єктами фінансового аналізу і яка саме частина інформації їх цікавить. Загалом користувачів інформації з фінансового аналізу можна поділити таким чином (табл. 2.2.) [24, с. 197].

Таблиця 2.2.

**Основні групи користувачів інформації з фінансового аналізу
підприємства**

Група користувачів	Вклад групи	Вид компенсації, що вимагається	Мета, фінансового аналізу
Власники	Власний капітал	Дивіденди	Фінансові результати і фінансова стійкість
Позикодавці	Позиковий капітал	Відсотки	Ліквідність (платоспроможність)
Керівники (адміністрація)	Ділові та управлінські знання і вміння	Оплата праці і частка прибутку понад оклад	Уся інформація, корисна для управління
Персонал (службовці)	Виконання робіт відповідно до розподілу обов'язків	Зарплата, премії, соціальні умови	Фінансові результати підприємства
Постачальники	Постачання засобів і предметів праці	Договірна ціна	Фінансовий стан
Покупці (клієнти)	Споживання продукції, робіт, послуг	Договірна ціна	Фінансовий стан
Суспільство (держава)	Послуги суспільства	Вчасна і в повному обсязі сплата податків	Фінансові результати підприємства

Оскільки різних користувачів цікавить різна фінансова інформація про підприємство, то слід знати, з яких джерел вони зможуть її почерпнути. Основними джерелами даних для аналізу фінансового стану є «Баланс підприємства» (форма № 1) та «Звіт про фінансові результати» (форма № 2). Окрім цього, додатковою інформаційною базою для оцінювання фінансового стану підприємства можуть служити «Звіт про рух грошових коштів» (форма № 3), «Звіт про власний капітал» (форма № 4), а також дані статистичної звітності та оперативні дані бухгалтерського й управлінського обліку.

Переважно саме матеріали фінансового аналізу використовуються підприємством у процесі фінансового планування та прогнозування фінансово-господарської діяльності. У зв'язку з цим підприємство має опрацювати таку систему показників, за допомогою якої воно могло б із достатньою точністю оцінити свої поточні та стратегічні можливості.

Фінансово-аналітичну роботу підприємства можна поділити на два блоки:

- аналіз фінансових результатів та рентабельності;
- аналіз фінансового стану підприємства.

Аналіз фінансових результатів є досить вагомою складовою фінансового аналізу діяльності суб'єкта підприємництва, що зумовлюється можливістю оцінити результативність його фінансово-господарської діяльності. Саме тому аналіз прибутків чи збитків у економічно розвинутих країнах переважає над іншими видами фінансового аналізу або навіть вважається пріоритетним.

Аналіз фінансових результатів діяльності підприємства, зокрема аналіз формування прибутку, є в Україні найдійовішим видом аналізу. І пов'язано це, на думку дослідників, у першу чергу не з появою нових методів та прийомів аналізу, а з процесом реформування бухгалтерського обліку в Україні, з постійними змінами законодавчої та нормативної бази, яка

значною мірою визначає напрями цього аналізу [41, с. 97].

Аналіз фінансових результатів об'єкту нашого дослідження будемо здійснювати за такими напрямками:

- аналіз та оцінка рівня і динаміки показників прибутковості,
- факторний аналіз прибутку від основної та інших видів діяльності;
- аналіз та оцінка використання чистого прибутку;
- аналіз взаємозв'язку витрат, обсягів виробництва продукції та прибутку;
- аналіз взаємозв'язку прибутку, руху оборотного капіталу та грошових потоків;
- аналіз та оцінка впливу інфляції на фінансові результати;
- факторний аналіз показників рентабельності.

Напрями аналізу фінансового стану наступні:

- аналіз та оцінка складу і динаміки майна та джерел його формування;
- аналіз фінансової стійкості підприємства;
- аналіз ліквідності балансу;
- комплексний аналіз і рейтингова оцінка підприємства.

Показники фінансового стану повинні бути такими, щоб усі, хто пов'язаний із підприємством економічними відносинами, могли отримати відповідь на питання, наскільки надійне підприємство як партнер, а отже визначитися щодо економічної доцільності цих відносин.

Основними завданнями при аналізі фінансового стану ми ставили наступні:

- оцінка зміни складу, структури майна підприємства та його виробничого потенціалу з позицій впливу останнього на зміну фінансової сторони діяльності підприємства;

- оцінка зміни темпів зростання мобільних оборотних засобів та іммобілізованих (позаоборотних) засобів;
- оцінка зміни джерел коштів, за рахунок яких сформоване майно підприємства, у т.ч. власних оборотних засобів;
- оцінка зміни показників, що характеризують фінансову стійкість підприємства;
- оцінка ефективності використання оборотних засобів та виявлення напрямів зміцнення фінансової стійкості підприємства;
- оцінка стану розрахунків підприємства;
- оцінка зміни рівня платоспроможності підприємства та виявлення шляхів і напрямів її поліпшення.

Саме в такій послідовності і з такою метою нами проведений фінансовий аналіз приватного підприємства. Джерелом фінансового аналізу підприємства є баланси та звіти про фінансові результати за період 2021-2023рр.

Для зрозуміння загального фінансового стану підприємства зупинимось, насамперед, на основних показниках діяльності підприємства, якими є обсяг виробленої продукції, виручка від її реалізації і як результат від реалізації - прибуток або збиток підприємства. Аналіз господарської діяльності підприємства засвідчив, що протягом 2021 - 2023 рр. відбувалося стрімке нарощування масштабів виробництва в 2022 році, та його спад в 2023 році. Для аналізу фінансових результатів діяльності підприємства згрупуємо його основні результативні показники у таблицю 2.3.

Таблиця 2.3.

Фактичні обсяги виробництва та результати від реалізації продукції в підприємстві, тис. грн.

Показник	2021 р.	2022 р.	2023 р.
Виручка від реалізації продукції (із ПДВ)	43883	66570	37762
Чистий дохід від реалізації продукції	36569	55475	31468
Собівартість реалізованої продукції	26568	31209	4082
Валовий прибуток, збиток (-)	10001	24266	27386
Фінансові результати від операційної діяльності	1545	3855	1960
Фінансові результати від звичайної діяльності до оподаткування	33	2205	60

Загальна виручка від реалізації продукції, отримана підприємством у 2023 р., становила 37 млн. 762 тис. грн., що майже у 2 рази менше ніж в 2022 році. У результаті зменшення обсягів продажу з однієї сторони, та зниження собівартості реалізованої продукції майже у 8 разів валовий прибуток в 2023 році перевищив його рівень у 2022 році більше ніж на 3 млн. грн.

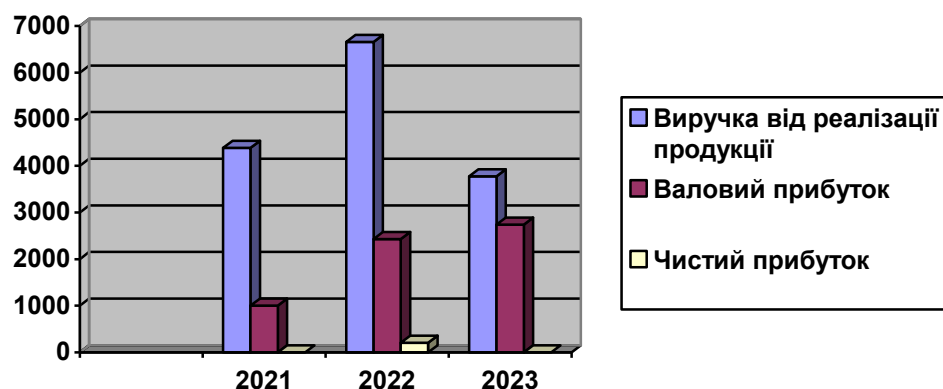

Рис. 2.4. Динаміка основних фінансових показників підприємства.

У 2023 р. підприємство активно використовувало кредити банків та позики інших фінансових установ, як у національній, так і в іноземній валюті

для будівництва та розширення виробничих потужностей. Загальна сума довгострокових кредитів банків склала у 2023 році майже 400 тис. грн. У результаті цього значна сума сплачених цим установам відсотків за користування позиками разом із платою за банківське обслуговування, обслуговування позик та інші фінансові операції спричинили фінансові витрати підприємства на 190 тис. грн. Кредиторська заборгованість за товари і послуги на кінець 2023 року зросла на 840 тис. грн. і склала 961,1 тис. грн. Внаслідок цього, за підсумками діяльності у 2023 р. підприємство отримало 700 грн чистого прибутку. Тому, якщо у 2021 р. загальна рентабельність виробництва склала 0,1 %, в 2022 році – 6,6%, то у 2023 р. рентабельність наблизилася знову до нульової (0,2%), хоча за результатами операційної діяльності рентабельність коливалася за роками: 2021р. - 6,4%, 2022 р. - 11,7%, 2023 р. 5,3% (табл.2.4). Рентабельність фактично виробленої продукції (за собівартістю) становила у 2021 р. - 37,7%, 2022 р. - 77,7%, 2023 р. – 671%, тобто у вартісній структурі виробленої продукції кожна гривня містила 72,5 коп. планового прибутку, а на 1 гривню витрат підприємство отримувало у 2023 році 671 коп. прибутку.

Це свідчить про досить незбалансований протягом року виробничо-господарський цикл, значні перебої у збуті продукції та її реалізація з відтермінуванням займає значне місце в організації товаропотоків. Значна ж плата за позичені оборотні кошти призводить до істотного зменшення загального рівня рентабельності.

Таблиця 2.4.

Загальні показники рентабельності підприємства

№	Показник	2021 р.	2022 р.	2023 р.
1.	Вартість основних виробничих фондів та матеріальних оборотних засобів, тис. грн.	2423	3294	3687
2.	Фактичний обсяг виробництва, тис. грн.	43883	66570	37762
3.	Собівартість реалізованої продукції, тис. грн.	26568	31209	4082
4.	Результат від реалізації: прибуток, збиток (-)	10001	24266	27386
5.	Прибуток від операційної діяльності, тис. грн.	1545	3855	1960
6.	Балансовий (від звичайної діяльності до оподаткування) прибуток (збиток), тис. грн.	33	2205	6,0
7.	Рентабельність фактично виробленої продукції, % (гр.4/гр.2)	22,8	36,4	72,5
8.	Рентабельність виробленої продукції за собівартістю виробництва, % (гр.4 / гр.3)	37,7	77,7	671
9.	Рентабельність операційної діяльності, % (гр-5 / гр.1)	6,4	11,7	5,3
10.	Загальна рентабельність, % (гр.6 / гр.1)	0,1	6,7	0,2
11.	Рентабельність продукції, % (гр.6 / гр.3)	0,1	7,1	1,5
12.	Рентабельність реалізованої продукції, % (гр.6 / гр.2)	0,08	3,3	0,2

Узагальнюючи проведений аналіз фінансових результатів підприємства, можна зробити висновок, що на сучасному етапі напрямками його розвитку є вдосконалення факторного аналізу прибутку, аналіз показників прибутковості бізнесу, аналізу оподаткування прибутку. Нові ж Положення (стандарти) бухгалтерського обліку дадуть змогу також значну увагу приділяти напрямам розподілу прибутку підприємства.

Аналіз фінансового стану підприємства починається з оцінки стану його майна, вартість якого протягом аналізованого періоду мала тенденцію до стійкого зростання (рис. 2.5.). До зростання мають тенденцію основні

засоби і поза обігові активи, якими володіє приватне підприємство (таблиця 2.5).

Таблиця 2.5

Стан і структура майна підприємстві

Показник	2021 р.	2022 р.	2023 р.
Всього майна, тис. грн.	3540,2	4741,8	5312,5
у тому числі:			
Основні засоби і позаоборотні активи, тис. грн.	2619	3309	3489
у % до вартості майна	74,0	69,8	65,7
Оборотні (мобільні) засоби, тис. грн.	921	1432	1823
у % до вартості майна	26,0	30,2	34,3
З них: - виробничі запаси і витрати, тис. грн.	439	981	1519
у % до оборотних засобів	47,7	68,5	83,3
- грошові засоби і короткострокові цінні папери, тис. грн.	7	0,5	16
у % до оборотних засобів	0,8	0,03	0,9
- засоби в розрахунках, тис. грн.	118	13	55
у % до оборотних засобів	12,8	0,9	3,0

Основні засоби і позаоборотні активи в загальній структурі майна мають тенденцію до скорочення, а оборотні засоби – навпаки, до розширення.

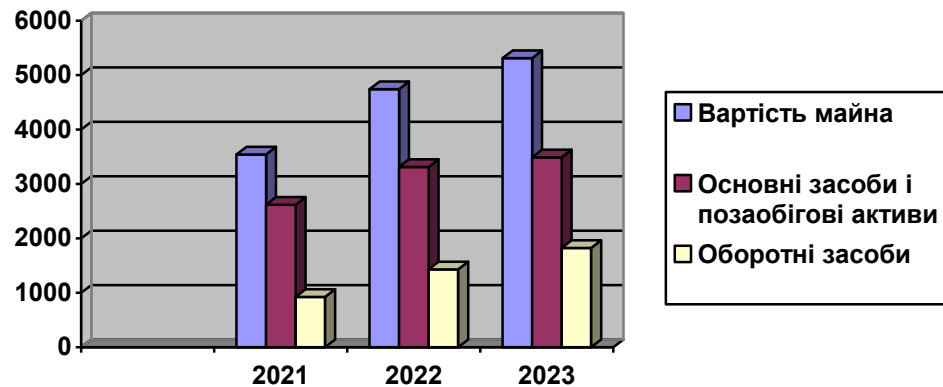

Рис. 2.5. Динаміка структури майна, основних та оборотних засобів у підприємстві

Так, протягом 2021-2023рр. зростання вартості майна приватного підприємства склало 150 % і станом на 1 січня 2023 року становило 5312,5 тис. грн. Основні засоби і позаоборотні активи за цей період зросли на 133 %.

Загальна сума реальних активів (основні засоби і виробничі запаси) істотно зросла, що характеризує збільшення виробничого потенціалу підприємства. Вартість виробничих запасів теж має тенденцію до зростання.

У складі оборотних активів незначну питому вагу займають засоби у розрахунках, або дебіторська заборгованість (від приблизно 1% до 13% у різні періоди). Наявність такої суми дебіторської заборгованості є наслідком поставок певних обсягів продукції постійним контрагентам, строки розрахунків з якими розкидані у досить широкому часовому діапазоні. Такий розмір частки дебіторської заборгованості з огляду на фінансову стійкість не є загрозливим явищем.

Аналіз джерел формування коштів показує, що майно підприємства формується за рахунок як власних, так і залучених коштів. Так, власні кошти за період від 2021 року до кінця 2023 року зросли на 1773 тис. грн., або більш ніж у 1,5 раза (таблиця 2.6).

Таблиця 2.6

Оцінка зміни джерел формування майна підприємства

Показник	2021 р.	2022 р.	2023 р.
Джерела коштів - всього, тис. грн., у тому числі:	3540	4742	5313
Власні кошти, тис. грн.	2617	2822	3664
у % до вартості майна	73,9	59,5	69,0
Позичені кошти, тис. грн.	923	1920	1648
у % до вартості майна	-	40,5	31,0
З них: - довгострокові позичені кошти, тис. грн.	-	393	1298
у % до позичених коштів	-	20,5	78,8
- короткострокові позичені кошти, тис. грн.	766	514	47
у % до позичених коштів	83,0	26,8	2,9
- кредиторська заборгованість, тис. грн.	123	961	245
у % до позичених коштів	13,3	50,1	14,9

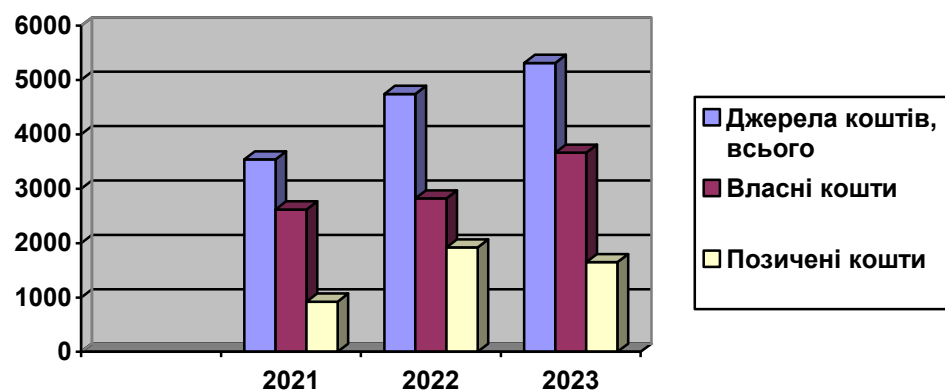

Рис. 2.6. Динаміка зміни джерел формування майна підприємства

За цей же період сума залучених коштів у вартості майна підприємства збільшилась на 725 тис. грн. і таким чином частка позичених

коштів у вартості майна у 2023 році склала 31%. Причому найбільшу частину у структурі залучених коштів займають довгострокові кредити банків (78,8%), кредиторська заборгованість складає близько 15%.

Проте внаслідок значного зростання вартості власних коштів відбулася кардинальна зміна структури джерел у майні підприємства, тому співвідношення "власні кошти / позичені кошти" досягло рівня 7/3. Така ситуація свідчить про незалежність підприємства від впливу зовнішніх чинників, адже низький рівень забезпеченості позиченим капіталом (усього 2,9 %) при активному збільшенні виробничого потенціалу внаслідок придбання нових основних засобів призвів до залучення власних коштів, тому покривати виробничі запаси і витрати підприємство змушене за рахунок позичених коштів. Це вказує на зниження фінансової стійкості підприємства і на значну залежність від дотримання термінів здійснення взаємних розрахунків.

Додатне значення показника наявності власних оборотних коштів упродовж 2021-2023 рр. свідчить, що на підприємстві лише частина потреби у матеріальних оборотних засобах покривається за рахунок позичених коштів, а потреба в основних засобах підприємства покривається, як правило, за рахунок позичених коштів.

Результатом діяльності, що свідчить про забезпечення підприємства власними фінансовими ресурсами, рівень їх використання та напрямки розміщення, є фінансова стійкість, яка має тісний зв'язок з ефективністю виробництва, а також з кінцевими результатами діяльності підприємства.

Що ж до аналізу показників, які характеризують фінансову стійкість фірми (таблиця 2.7), то зміна їх значень у нашому прикладі теоретично вказує на посилення залежності від залучених коштів, що зумовлюється значними вкладеннями кредитних ресурсів у діяльність і розвиток підприємства.

Таблиця 2.7

Показники, що характеризують фінансову стійкість

Показник	2021 р.	2022 р.	2023р.
Коефіцієнт співвідношення залучених і власних коштів	0,352	0,68	0,45
Коефіцієнт автономії	2,84	1,47	2,22
Коефіцієнт реальної вартості засобів у майні підприємства	0,739	0,595	0,310
Коефіцієнт вартості засобів виробничого призначення у вартості майна підприємства	0,706	0,721	0,855
Коефіцієнт нагромадження амортизації	0,232	0,160	0,072

За даними таблиці 2.7, коефіцієнт співвідношення залучених і власних коштів (який іноді називають показником фінансового лівериджу) протягом досліджуваного періоду збільшився від 0,352 до 0,450. Це означає, що якщо наприкінці 2021 р. підприємство на кожну гривню, вкладену в активи, залучало в оборот 35 коп. позичених коштів, то вже на початку 2023 р. на кожну власну гривню, що вкладається в активи, залучається 45 коп. а решта фінансових засобів – має власне походження. На наш погляд, теперішній фінансовий стан дозволяє в майбутньому розраховувати керівництву на значні резерви по залученню фінансових ресурсів зі сторони для розвитку підприємства, реалізації великих інвестиційних проектів.

Знижуючі значення відповідно коефіцієнта реальної вартості засобів у майні підприємства (розраховується як відношення вартості основних засобів, за мінусом зносу, до вартості майна підприємства за балансом) та коефіцієнта вартості засобів виробничого призначення (в чисельнику відображають чисту вартість засобів, що характеризують виробничий потенціал приватного підприємства, тобто основні засоби, виробничі запаси і незавершене виробництво) свідчать про зменшення частки реальних активів у вартості майна підприємства, підтверджуючи цим зростання фінансової залежності даного суб'єкта господарювання.

Спадне значення коефіцієнта нагромадження амортизації є свідченням того, що у 2022-2023 рр. підприємство істотно збільшило вартість своїх основних засобів.

Фінансова стійкість підприємства значною мірою залежить від забезпеченості запасів і витрат відповідними джерелами коштів їх формування.

Оскільки вагому роль у діяльності підприємства відіграють як власні так і залучені кошти, то у процесі аналізу фінансового стану доцільно також оцінити ефективність використання оборотних засобів і визначити її вплив на додаткове залучення або вивільнення коштів, особливо позичених. Для цього застосуємо такі показники:

А) оборотність оборотних засобів (O_o), днів:

$$O_o = (CЗ \times Д) : P, \quad (2.1)$$

де $Д$ — кількість днів у періоді;

P - виручка від реалізації продукції;

$CЗ$ - середні залишки оборотних засобів.

Б) коефіцієнт оборотності оборотних засобів ($K_{об}$);

$$K_{об} = P : CЗ. \quad (2.2)$$

Як бачимо з таблиці 2.8, у 2023 р. випереджаючі темпи приросту виручки від реалізації продукції порівняно з темпами приросту залишків матеріальних оборотних засобів та дебіторської заборгованості спричинили прискорення оборотності оборотних засобів, що дало змогу вивільнити з обігу 86,4 тис. грн.

У 2022 р. ситуація виявилась аналогічною. Темпи приросту виручки від реалізації продукції та темпи приросту залишків матеріальних оборотних засобів становили 1,4 раза. Це призвело загалом до прискорення оборотності оборотних засобів, у результаті чого для підтримання існуючих темпів виробництва підприємству можна було вилучити 67,3 тис. грн обігових

коштів, тобто вони були задіяні не в повній мірі. Це свідчить про те, що підприємство може значну частину обігових засобів направляти на розширене відтворення виробничо-господарської діяльності.

Таблиця 2.8

Оцінка ефективності використання оборотних засобів приватного підприємства

Показник	2021 р.	2022 р.	2023 р.
1. Виручка від реалізації продукції (без ПДВ), тис. грн.	4388	6657	3776
2. Одноденна виручка, тис. грн.	12,0	18,2	10,3
3. Середні залишки оборотних засобів, тис. грн.	843,6	1176,2	1627,0
у т.ч.: - матеріальні оборотні засоби, тис. грн.	273,3	504,1	1118,2
4. Оборотність оборотних засобів, днів	70,9	64,5	157,3
у т.ч.: - матеріальних оборотних засобів, днів	22,8	27,6	108,1
5. Коефіцієнт оборотності оборотних засобів	5,2	5,7	3,4
6. Вивільнення (залучення) коштів у зв'язку з прискоренням (сповільненням) оборотності оборотних засобів, тис. грн.	-47,0 вивід.	-67,3 вивід.	-86,4 вивід.

Аналіз існуючого стану розрахунків на підприємстві показує, що протягом 2023 р. відбулося зрушення у співвідношенні дебіторської і кредиторської заборгованості. Активне сальдо заборгованості на початку 2023 р. є однією із умов досягнення фінансової стабільності підприємства.

Важливе значення у процесі аналізу фінансового стану має оцінка платоспроможності - здатності підприємства вчасно і в повному обсязі розраховуватися за своїми зобов'язаннями.

Відсутність грошей у касі, на розрахунковому та інших рахунках є однією з ознак низької платоспроможності. Проте для глибшого аналізу платоспроможності потрібно скористатися системою відповідних показників.

Розпочнемо із оцінки ступеня ліквідності активів підприємства, що характеризується такими коефіцієнтами:

1) коефіцієнт абсолютної ліквідності ($K_{ал}$) - розраховується як співвідношення грошових засобів підприємства (сума однотипних статей з 2 розділу Активу балансу) і його поточних зобов'язань (підсумок 4 розділу Пасиву). Теоретично вважається достатнім, коли $K_{ал} \geq 0,2$. За 2023 рік цей показник був наближений до нуля.

2) коефіцієнт загальної ліквідності ($K_{зл}$) - розраховується за методом, подібним до попереднього, лише у чисельнику грошові засоби збільшуються на суму дебіторської заборгованості. Теоретично прийнятне значення $K_{зл} \geq 0,8$;

3) коефіцієнт покриття ($K_{п}$) - показує, як швидко короткострокові зобов'язання підприємства можуть бути покриті при залученні всіх мобільних засобів. При розрахунку в чисельнику беруться усі оборотні активи (підсумок 2 розділу Активу балансу). Нормальне значення $K_{п} \geq 2$.

Розрахунок названих коефіцієнтів наведено в таблиці 2.9.

Таблиця 2.9

Характеристика ступеня ліквідності активів приватного підприємства

Показник	2021 р.	2022 р.	2023 р.
Коефіцієнт абсолютної ліквідності	0,016	0,012	0,010
Коефіцієнт загальної ліквідності	0,380	0,358	0,289
Коефіцієнт покриття	0,850	0,580	0,419

Як бачимо, ліквідність підприємства є недостатньою, хоча протягом останніх років вона істотно понизилася, що свідчить про не зовсім виправдану фінансову політику, яка здійснюється досліджуваним підприємством, однак дає сподівання на якісні позитивні результати його діяльності у недалекому майбутньому.

Отже, фінансовий аналіз досліджуваного підприємства переконує у необхідності розробки чіткої фінансової стратегії, яка повинна забезпечити фінансову стійкість підприємства. Розглянуті результати аналізу управління фінансовими ресурсами приватного підприємства свідчать про необхідність пошуку нових форм та методів такого управління, які б адекватно сприяли подоланню негативних наслідків його розвитку і реалізації переваг, потенційно визначених особливостями діяльності.

2.3. Організація фінансової роботи на підприємстві та створення інформаційної бази для управління фінансовими ресурсами

Фінансово-аналітична робота в об'єкті нашого дослідження складається з процедур різного рівня складності і відповідальності. Перший рівень – прийняття фінансових рішень з перспективи розвитку і поточної діяльності, залучення джерел фінансування і їх використання, проведення певної фінансової політики. Це завдання вищого рівня складності і відповідальності, а їх вирішення входить в компетенцію вищих керівників підприємства і лише частково вони делегуються більш низьким ланкам управління.

Якщо в управлінні виробничо-господарською діяльністю керівники можуть йти на суттєву децентралізацію, тобто делегувати нижчим рівням управління широкі повноваження з прийняття управлінських рішень, то фінансова діяльність знаходиться під безпосереднім контролем вищого керівництва, яке координує грошові потоки і приймає фінансові рішення з розвитку підприємства.

Другий рівень – виконання різних фінансових розрахунків, оформлення фінансових документів, складання звітів, тобто більш прості технічні завдання, які виконують працівники бухгалтерії, фінансово-економічної служби; окремі з цих завдань можна доручити виконувати працівникам інших підрозділів підприємства.

Склад фінансової служби, обсяг і особливості організації фінансової роботи залежать від характеру і специфіки діяльності підприємства, обсягів фінансових ресурсів, якими воно володіє. Слід відмітити, що в досліджуваному підприємстві цей вид діяльності окремо не виділяється і є тісно переплетений з обліково-аналітичною роботою. Така ж ситуація спостерігається і в інших організаціях, де фінансові служби не обов'язково виділяються в окремі підрозділи. В таких випадках оперативна фінансова робота, всі види розрахунків, аналіз і фінансовий контроль виконуються бухгалтерією. Такий підхід сьогодні вибраний як основа формування системи загального менеджменту в досліджуваному підприємстві. Проте сьогодні це не завжди виправдовує себе, так як доводиться працювати зовсім в інших економічних умовах, де, як правило, використовуються нові, більш сучасні інструменти фінансового управління, а фінансові відносини набувають стратегічного характеру. Тому і підхід до організації раціональної фінансової роботи на підприємстві сьогодні теж повинен бути сучасним, орієнтуватися на визнану в світі теорію і практику фінансового менеджменту.

На сьогодні, згідно діючих нормативних актів, підприємство самостійно вибирає зручну для себе форму організації фінансової роботи, виходячи з конкретних умов господарювання, структури управління, наявності територіально відокремлених підрозділів (філіалів, представництв). Розмір підприємства впливає в основному не на кількість функцій, а на рівень їх складності. Із збільшенням розмірів підприємства зростає складність управління фінансами, тому при цьому кожна функція поділяється на підфункції, які можуть бути розподілені між окремими спеціалістами і

підрозділами. Так їх виконання в досліджуваному підприємстві поєднується з виконанням інших управлінських функцій (наприклад, з керівництвом організацією в цілому, управлінням виробництвом і збутом, веденням бухгалтерського обліку тощо).

Найбільш складними стають функції з управління фінансами у великих підприємствах. Управлінський комітет (рада) такого підприємства зазвичай складається з начальників відділів маркетингу, фінансів і виробництва. Вони разом визначають довготермінові цілі розвитку даного об'єкту господарювання за цими напрямками на 10-15 років. Потім керівники відповідних операційних відділів підшукують нові види товарів, складають плани розширення виробництва існуючих товарів і накреслюють шляхи зменшення виробничих і невиробничих витрат. Враховуючи те, що досліджуване підприємство більш-менш стабільно розвивається протягом останніх років такий підхід до організації управління фінансовими ресурсами є раціональним і стратегічно виправданим, однак він є формально не оформлений, а досліджуване підприємство за його параметрами можна віднести до великого за розмірами об'єкту господарювання. Тим більше, на наш погляд, кооперація і інтеграція у виробничо-торгівельній сфері в регіоні будуть розвиватись і рівень конкуренції буде зростати.

Для економічного стимулювання операційних менеджерів в пошуку прибуткових інвестиційних рішень в досліджуваному підприємстві застосовується поєднання матеріального заохочення і росту за посадою із здатністю кожного відділу виконувати поставлені перед підприємством довготермінові цілі.

Розподіл функцій управління фінансовими ресурсами в приватному підприємстві зображено на рис.2.7. Слід відмітити, що посада заступника з фінансової діяльності вводиться тільки у великих компаніях, а в середніх – фінансовий управляючий (менеджер) і головний бухгалтер, а в малих – лише головний бухгалтер.

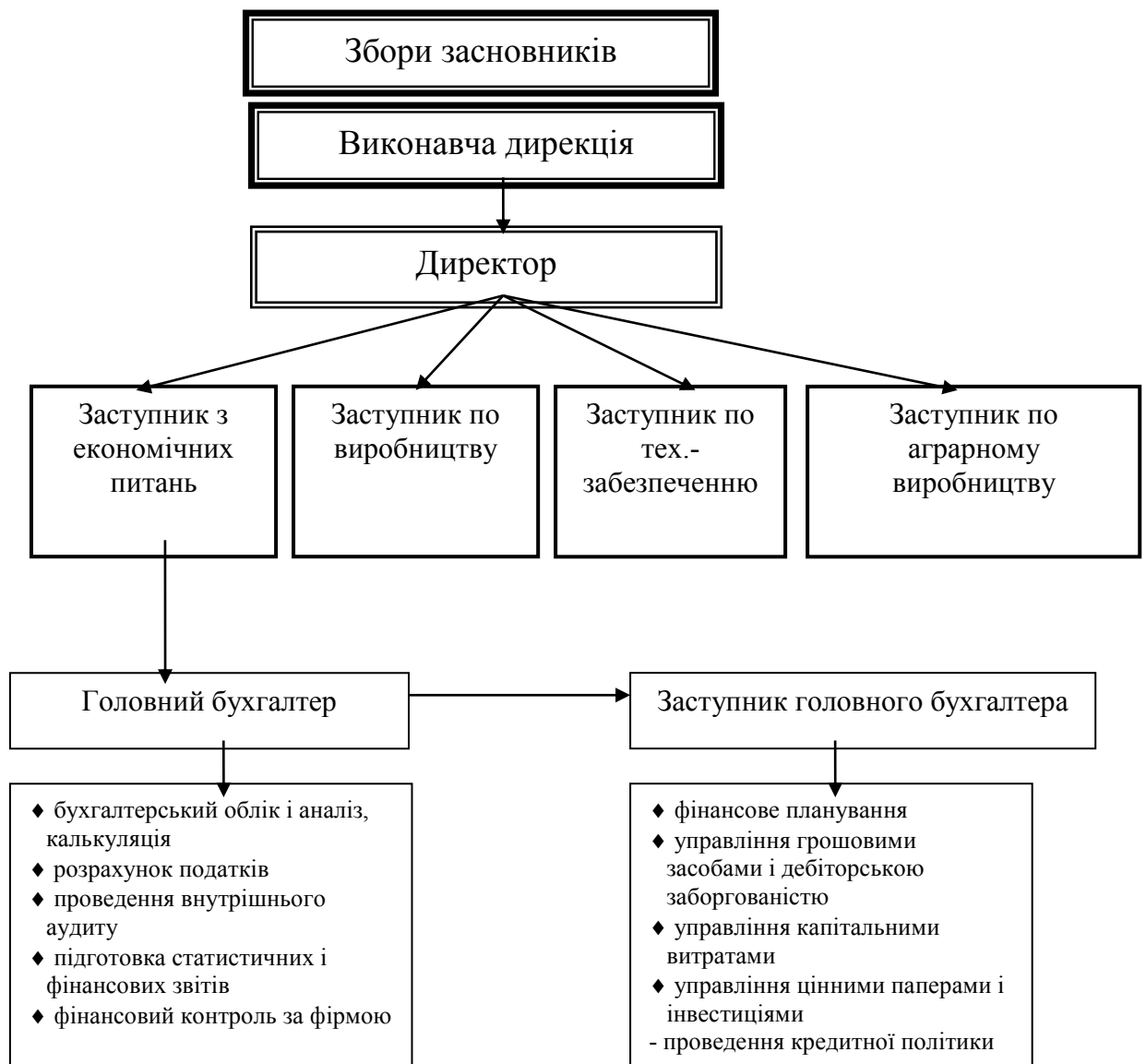

Рис. 2.7. Розподіл функцій управління фінансовими ресурсами в приватному підприємстві.

Сучасна практика показала ефективність організації управління фінансами, при якій поєднується делегування відповідальності за отримання доходу (прибутку) і достатньо широких повноважень в управлінні поточною діяльністю з централізацією прийняття фінансових рішень з розподілу і

використання фінансових результатів. Прикладом такої організації управління в досліджуваному приватному підприємстві є створення центрів відповідальності. В залежності від того, за які фінансові результати відповідають менеджери центру, розрізняють центри доходів, прибутку, затрат і інвестицій. Залежність оплати праці працівників від запланованих для центру показників (виручка, прибуток, затрати, норма прибутку на інвестиції) підвищує зацікавленість в результатах діяльності і сприяє покращенню фінансових результатів на підприємстві в цілому. Управління за центрами відповідальності характеризується чітким розподілом функцій між структурними підрозділами підприємства (департаментами, відділами, дільницями тощо), більшою самостійністю і відповідальністю співробітників у вирішенні оперативних питань.

Таким чином, керівники різних рівнів управління повинні забезпечити в процесі своєї діяльності збільшення прибутку на кожную грошову одиницю вкладених засновниками засобів, постійну поточну і довготермінову платоспроможність підприємства, фінансування розширеного відтворення виробництва. Основними функціями фінансового управління при цьому є: фінансове планування, управління обіговим капіталом, інвестиціями, структурою капіталу, фінансовими ризиками.

Таким чином, раціональна організація управління фінансовими ресурсами на рівні сучасних вимог – є необхідною передумовою успішної виробничо-господарської діяльності досліджуваного об'єкту господарювання. При цьому складність вирішення цієї проблеми прямолінійно залежить від його розмірів, а результативність – від рівня кваліфікації керівників і спеціалістів, які задіяні до управління виробничо-господарською діяльністю підприємства.

ШЛЯХИ УДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВИМИ РЕСУРСАМИ ТА ЇХ ЕФЕКТИВНІСТЬ

3.1 Шляхи підвищення ефективності використання фінансових ресурсів

Розвиток суб'єктів господарювання вимагає внесення відповідних змін в структуру капіталу підприємства, уточнення фінансових цілей та виявлення відхилень в процесі втілення обраної стратегії розвитку на тривалий період. Як правило, такі зміни відбуваються в процесі реструктуризації підприємства.

Реструктуризація підприємства — це здійснення організаційно-економічних, правових, технічних заходів, спрямованих на зміну структури підприємства, його управління, форм власності, організаційно-правових форм, здатність привести підприємство до фінансового оздоровлення, збільшення обсягу випуску конкурентоспроможної продукції, підвищення ефективності виробництва [32, с.8].

Метою проведення реструктуризації в досліджуваному підприємстві має бути створення повноцінних суб'єктів підприємницької діяльності, які входять в підприємство, здатних ефективно функціонувати в умовах ринкової економіки і виробляти конкурентоспроможну продукцію, що відповідає вимогам товарних ринків.

Отже, реструктуризація підприємства - це процес розроблення та впровадження програми комплексних змін в об'єкті нашого дослідження, які не є частиною її повсякденного ділового циклу і призводять до зростання її ринкової вартості через гнучку адаптації до змін в оточуючому середовищі.

Результати реструктуризації оцінюються за такими показниками: прибутковість; наявність позитивних грошових потоків від основної

діяльності; зростання продуктивності праці; зростання продуктивності всіх видів ресурсів; зростання обсягів експорту тощо.

Характер та особливості реструктуризаційних процесів значною мірою залежать від виду реструктуризації. Так санаційна, або відновна реструктуризація застосовується, коли підприємство знаходиться у передкризовому або кризовому стані і має за мету вийти з нього. Ознаками такого стану є: втрата ринкових позицій; проблеми з постачанням та залишками матеріалів, незавершеного виробництва; великі запаси готової продукції; заборгованість перед банками, кредиторами та державою; втрата ліквідності та інше. Адаптаційна, або прогресивна реструктуризація використовується при відсутності кризових явищ як таких, але появи негативних тенденцій з метою їх подолання та адаптації підприємства до нових ринкових умов. Ознаками такого стану є: зниження загальної ефективності; вичерпання ринкового потенціалу; відсталість у порівнянні і з світовими стандартами; перспективи на інших ринках; низька ефективність управління. Випереджаюча реструктуризація має місце в успішних компаніях, які передбачають можливість зміни умов функціонування (появи нових або підсилення наявних конкурентів, впровадження новітніх технологій, виникнення нових або втрата існуючих ринків) і прагнуть підсилити свої ключові компетенції та конкурентні переваги. Характерними рисами такої реструктуризації є: стратегічні альянси; купівля-продаж бізнесів та інше.

Операційна реструктуризація стосується основної господарчої діяльності підприємства, результатом якої є прибуток або збитки. Під час її проведення всі дії щодо узгодження обсягів продажу, запасів сировини, матеріалів, готової продукції тощо позначаються на зміні структури активів (по всіх складових або окремих частинах).

Фінансова реструктуризація стосується управління пасивами підприємства, а саме його заборгованістю, і тісно пов'язана з операційною

реструктуризацією. Швидка та успішна операційна реструктуризація, яка призводить до отримання позитивних грошових потоків, знижує потребу у фінансовій реструктуризації.

Реструктуризація власності стосується зміни розподілу влади на підприємстві і участі у власному капіталі.

Оперативна реструктуризація здійснюється у короткостроковому періоді, коли підприємство не може розраховувати на зовнішні джерела фінансової допомоги і вирішує питання підвищення своєї ліквідності за рахунок внутрішніх резервів в рамках, як правило, санаційної реструктуризації. Вона полягає у визначенні головних видів діяльності і ринків компанії, виявленні слабких сторін у здійсненні основних функцій і розробці конкретних пропозицій щодо їх усунення з мінімальними витратами і вивільненням зайвих ресурсів.

Стратегічна реструктуризація здійснюється у довгостроковому періоді, базується на результатах оперативної реструктуризації і передбачає залучення як внутрішніх, так і зовнішніх джерел фінансування в межах адаптаційної та випереджальної реструктуризації.

Як бачимо, реструктуризаційні заходи можуть здійснюватися за різних умов, спрямовуватися на різні результати за допомогою різних інструментів у різні часові інтервали і з різними ресурсами. Тому комплексна реструктуризація необхідна і економічно доцільна лише в окремих випадках. Досвід передових країн переконує, що реструктуризація є нормальним явищем для будь-якої економіки. Якщо падає ефективність діяльності організаційної системи чи то окремого підприємства, чи економіки в цілому, - об'єктивно виникає питання про необхідність змін у її структурі.

Слід визнати, що основні положення діючої сьогодні в Україні державної фіскальної, кредитної та амортизаційної політики ставлять більшість підприємств за межу виживання. Переважна більшість

підприємств країни сьогодні неплатоспроможні, і з технічного погляду їх давно вже можна визнати банкрутами. У багатьох областях України, особливо на півдні та на заході, ритмічно працюють лише 3-5 великих підприємств на кожну область. Таким чином, сьогодні йдеться мова вже не про звичайне фінансове реструктурування підприємств, а про його найгірший і найбільш складний різновид - кризове управління активами в умовах загрози банкрутства.

У ринковій економіці, коли можлива ліквідація підприємства унаслідок його банкрутства, одним із найважливіших показників фінансового стану підприємства є ліквідність. Не можна поєднувати поняття "ліквідність підприємства" і "платоспроможність підприємства". Платоспроможність - це здатність підприємства сплачувати кошти за своїми зобов'язаннями, що вже настали і потребують негайного погашення, за рахунок банківських грошей або у готівці. Під ліквідністю підприємства розуміють його здатність розраховуватися за своїми фінансовими зобов'язаннями за рахунок наявних активів, що можуть бути використані для погашення боргів. Такі активи називають ліквідними засобами.

Якщо проаналізувати деякі з напрямків аналізу фінансового стану підприємства, можна зробити висновок, що для проведення успішної реструктуризації підприємства необхідно більш ширше і повніше застосовувати аналіз його фінансового стану, вводити нові прийоми досліджень, вдосконалювати старі, удосконалювати систему управління фінансовими ресурсами, концентруючи увагу при цьому підвищенню ефективності використання усіх їх частин.

Ефективність використання фінансових ресурсів характеризується оборотністю активів і показниками рентабельності. Отже, ефективність використання фінансових ресурсів можна підвищувати, зменшуючи термін оборотності і, підвищуючи рентабельність за рахунок зниження витрат і збільшення виторгу.

Успіх керування фінансовими ресурсами прямо залежить від структури капіталу на підприємстві. Структура капіталу може бути перешкодою для підприємства. Вона також прямо впливає на рентабельність, норму прибутку, коефіцієнтів ділової активності та оборотності на підприємстві.

В господарстві можна запропонувати такі напрямки та шляхи підвищення ефективного використання фінансових ресурсів:

- зменшення запасів та готової продукції на складах підрозділів підприємства;
- зменшення дебіторської заборгованості;
- зменшення поточних зобов'язань.

Як оборотний капітал на підприємстві використовуються поточні активи. Фонди, використовувані як оборотний капітал, проходять визначений цикл. Ліквідні активи використовуються для покупки вихідних матеріалів, що перетворюються у готову продукцію; продукція продається в кредит, створюючи рахунки дебіторів; рахунки дебіторів оплачуються й інкасуються, перетворюючись в ліквідні активи.

Будь-які фонди, які не використовуються для покриття нестачі оборотного капіталу, можуть бути спрямовані на оплату пасивів. Крім того, вони можуть використовуватися для придбання основного капіталу, або на виплату у вигляді доходів власникам.

Таким чином із запропонованих заходів перейдемо до обґрунтування першого заходу.

Один із способів економії оборотного капіталу, а отже - підвищення його оборотності полягає в удосконаленні управління запасами. Оскільки підприємство вкладає кошти в створення запасів, то витрати збереження зв'язані не тільки зі складськими витратами, але і з ризиком псування товарів, а також із тимчасовою вартістю капіталу, тобто з нормою прибутку, що могла бути отримана в результаті інших інвестиційних можливостей з еквівалентним ступенем ризику.

Збільшення запасів і дебіторської заборгованості веде до зменшення оборотності оборотних коштів. Застій запасів, які у свою чергу не можуть бути використані і створюють нестачу оборотного капіталу, що примушує підприємство ставати боржником. А це явище, як правило, негативно впливає на структуру капіталу підприємства. Часто збільшуються обсяги готової продукції на складах внаслідок поганої роботи маркетингового відділу та низької конкурентоздатності продукції.

Прискорення оборотності оборотних коштів веде до росту обсягів виробництва й реалізації продукції. Великий запас готової продукції, зв'язаний з передбачуванним обсягом продажів, скорочує можливість утворення дефіциту продукції при зненацька високому попиті.

Підвищення оборотності оборотних коштів зводиться до виявлення результатів і витрат, зв'язаних із збереженням запасів і формування розумного балансу запасів і витрат. Для прискорення оборотності оборотних коштів на підприємстві доцільно:

- здійснювати планування закупівель необхідних матеріалів;
- використовувати сучасні складські приміщення;
- удосконалювати прогнозування попиту;
- прискорити доставку сировини й матеріалів.

При тому, що темп росту запасів у 2021 році складав 400 процентів $(810,6 : 200,5)$ доцільно, на нашу думку, було б зменшити запаси на 18 процентів. Це насамперед стосується розпродажу застарілих виробничих запасів та частини вартості інших малоцінних предметів, які швидко зношуються на складі, а також будівельні матеріали та обладнання до встановлення. Від вирученої суми (18 відсотків від вартості запасів), одна її частина піде на закупівлю більш високоякісної сировини для більш рентабельнішого асортименту, а інша частина - на розрахунок із кредиторами. Таким чином, вартість запасів на прогнозний рік складатиме

664,8 тис. грн. (810,6 - 145,8 (18 відсотків від суми вартості запасів 2021 року, яка дорівнювала 810,6 тис. грн.).

Після того, як ми підставимо нове значення до коефіцієнта оборотності запасів, отримаємо таке прогнозне його значення:

$$K_{\text{об. зап. 2021 рік}} = 4303,1 : 1198,5 = 3,59 \text{ разів.} \quad (3.1)$$

$$K_{\text{об. зап. на прогнозний рік}} = 4303,1 : 982,8 = 4,38 \text{ разів.} \quad (3.2)$$

Тобто коефіцієнт оборотності збільшився в порівнянні з минулим роком на 0,79. Отже, зміна приводить до позитивного впливання на цей коефіцієнт, зменшуючи при цьому термін поповнення запасів до двадцяти днів. Тобто, ще на один день швидше ніж у минулому році.

Другий захід передбачає прискорення оборотності оборотного капіталу за рахунок зменшення дебіторської заборгованості.

Рівень дебіторської заборгованості визначається багатьма чинниками: вид продукції, місткість ринку, ступінь насиченості ринку даною продукцією, прийнятий на підприємстві, система розрахунків і інше. Управління дебіторською заборгованістю передбачає, насамперед, контроль за оборотністю засобів у розрахунках. Прискорення оборотності в динаміці розглядається як позитивна тенденція. При цьому велике значення має добір потенційних покупців і визначення умов оплати товарів, що передбачаються в контрактах. Добір при цьому має здійснюватися за допомогою формальних критеріїв: дотримання платіжної дисципліни в минулому, прогнозні фінансові можливості покупця по оплаті потрібного їм обсягу товарів, рівень поточної платоспроможності, рівень фінансової стабільності, економічні і фінансові умови підприємства-продавця (затовареність, ступінь потреби в готівці) тощо.

Оплата товарів постійним клієнтам зазвичай здійснюється в кредит, причому умови кредиту залежать від багатьох чинників. В економічно розвитих країнах широко розповсюдженою є схема: "2/10, повна 30", що означає наступне:

- покупець одержує двопроцентну знижку у випадку оплати отриманого товару протягом десяти днів із початку періоду кредитування;
- покупець оплачує повну вартість товару, якщо оплата відбувається в період з 11 по 30 день кредитного періоду;
- у випадку несплати протягом місяця покупець буде змушений додатково оплатити штраф, величина якого може варіювати в залежності від моменту оплати.

Найбільш поширеними способами впливу на дебіторів із метою погашення заборгованості є направлення листів, телефонні дзвінки, персональні візити, продаж заборгованості спеціальним організаціям (факторинговим компаніям).

З наведеного розрахунку у другій частині нашого дослідження розміру та динаміки зміни коефіцієнта оборотності дебіторської заборгованості бачимо, що він має тенденцію до збільшення оборотності від 38,4 разів у 2019 році до 60,7 разів у 2020 р., і до 52,7 – у 2021 р. та зменшення періоду інкасації від шести днів в 2019 році до п'яти днів в 2021 році.

При збільшенні запланованого випуску продукції на 10 відсотків від поточного розміру та зниження дебіторської заборгованості на 30 відсотків, завдяки вище розглянутим методами впливу, підприємство матиме такий прогнозний розмір коефіцієнта оборотності дебіторської заборгованості на прогнозний період (*Кодзпн*):

$$Кодзпн = (4303,2 + 430,3) : (810,5 - 243,0) = 4733,5 : 567,5 = 8,3. \quad (3.3)$$

Отже, коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості зросте з 5,3 у 2021 році до 8,3 на прогнозований рік, тобто збільшиться на 3,0 одиниці. Це значить, що підприємство за допомогою дебіторської заборгованості може собі покращити фінансовий стан, збільшуючи цим самим оборотність як дебіторської заборгованості так оборотності оборотних активів в цілому.

Третій захід спрямований в зменшенні поточних зобов'язань і збільшення за рахунок цього власних фінансових джерел. Це зумовлено, по-

перше тим, що підприємству необхідний базовий запас коштів для виконання поточних розрахунків. По-друге, необхідні певні кошти для покриття непередбачених витрат. По-третє, доцільно мати певну величину вільних коштів для забезпечення можливого чи прогнозованого розширення діяльності. Таким чином, кошти можуть бути отримані від продажу непотрібних запасів та готової продукції на складі, а також за рахунок отримання коштів від дебіторів.

Відділ маркетингу передбачає на плановий період збільшення випуску продукції на 10 відсотків із прогнозу попиту та відкриття додаткових каналів збуту, наприклад, таких як створення додаткових торговельних мереж, розширення асортименту товарів і послуг тощо.

І на кінець, спробуємо розрахувати прогнозний обсяг кредиторської заборгованості підприємства за формулою:

$$KZ_{np} = (K\bar{Z}_m + K\bar{Z}_{mn} - K\bar{Z}_{nm}) \times (1 + T_p), \text{ де} \quad (3.4)$$

KZ_{np} – прогнозний обсяг кредиторської заборгованості;

$K\bar{Z}_m$ – середня фактична сума кредиторської заборгованості підприємства по товарним операціях в даному періоді;

$K\bar{Z}_{mn}$ – середня фактична сума внутрішньої кредиторської заборгованості в попередньому періоді;

$K\bar{Z}_{nm}$ – середня фактична сума протермінованої кредиторської заборгованості підприємства в попередньому періоді;

T_p – плановий темп приросту обсягу виробництва продукції.

$$KZ_{np} = (603,2 + 541,9 - 36,4) \times (1 + 0,1) = 1219,6 (\text{грн}) \quad (3.5)$$

Прогнозний обсяг поточного фінансування на основі фінансового циклу підприємства відповідно розрахуємо за формулою:

$$ОПФ_{np} = T\bar{Z}_n + Д\bar{Z}_n - K\bar{Z}_n, \text{ де} \quad (3.6)$$

$ОПФ_{np}$ – прогнозний обсяг поточного фінансування оборотних активів підприємства;

$TЗ_n$ – плановий обсяг запасів товарно-матеріальних цінностей у складі оборотних активів підприємства;

$ДЗ_n$ – плановий обсяг дебіторської заборгованості підприємства;

$КЗ_n$ – плановий обсяг кредиторської заборгованості підприємства.

$$ОПФ_{np} = 664,8 + 869,3 - 1219,6 = 314,5(грн.) \quad (3.7)$$

Слід також зазнати, що на підприємстві існує асортимент продукції, який не приносить прибуток. Після проведеного аналізу з'ясувалось, що вісім видів продуктів не мають прибутку. Тому в перспективі необхідно переглянути про доцільність включення цих видів продуктів у номенклатуру підприємства.

Отже, на наш погляд, підприємство втілюючи в життя запропоновані нами заходи з удосконалення управління фінансовими ресурсами зможе зменшити обсяги кредиторської заборгованості, запасів, дебіторської заборгованості, має можливість покращити свою ділову активність, та отримати ще ряд інших переваг, які можуть забезпечити підвищення ефективності використання наявних фінансових ресурсів, забезпечивши при цьому зростання ліквідності та рентабельності всього капіталу в цілому, а також фінансової стабільності в перспективі.

3.2 Визначення операційного лівериджу та ефекту фінансового важеля на майбутній період

Основний якісний фактор, який впливає на формування балансового прибутку від обсягу реалізації продукції, є співвідношення частки постійних та змінних витрат в загальній сукупності витрат. Це співвідношення характеризується ефектом операційного лівериджу. Ефект впливу цього фактора на суму балансового прибутку вимірюється показником “сила впливу операційного важеля”.

Сила впливу операційного важеля вказує на рівень підприємницького ризику, пов'язаного з певним підприємством: чим більша сила впливу операційного важеля, тим більший підприємницький ризик. Він показує також на скільки збільшиться прибуток при збільшенні обсягів випуску продукції на один відсоток.

Ми прогнозуємо на плановий рік збільшити обсяг випуску продукції і, відповідно, виручку від реалізації на 10 відсотків. При цьому передбачається і збільшення величини змінних витрат на 10 відсотків, а прибуток розраховуємо як різницю між сукупними витратами і чистою виручкою від реалізації.

Проведемо розрахунок основних показників діяльності досліджуваного приватного підприємства на перспективу (плановий період) і оформимо таблицю 3.1.

Таблиця 3.1

Розрахунок фінансових результатів на плановий період

Показник	Коефіцієнт збільшення	За 2024 рік в тис. грн.	На плановий період в тис. грн.	В процентах до виручки
Виручка від реалізації	1,1	3776,9	4154,6	100
Змінні витрати	1,1	2039,6	2243,5	54
Валова маржа		1737,3	1911,1	46
Постійні витрати	-	1738,0	1738,0	-
Прибуток	-	0,7	173,5	-

Розрахунок сили операційного важеля на плановий період наведено в таблиці 3.2.

Таблиця 3.2.

Розрахунок сили операційного важеля на плановий період

показник	За 2024 рік	На плановий період	Відхилення
Сила впливу операційного важеля	$1737,3:0,7=2482,9$	$1911,1: 173,5= 11,0$	$(11,0 : 2482,9) = 0,0044$

З отриманих даних таблиці 3.2. видно, що при зміні обсягу випуску продукції на 10 відсотків змінюється і сила впливу операційного важеля. Однак сила впливу операційного важеля піддається контролю. Сила впливу операційного важеля в значній мірі залежить від рівня фондомісткості: чим більша вартість основних засобів, тим більша сума постійних витрат, а чим більша сума постійних витрат, тим сильніше діє операційний важіль і навпаки.

Виходячи із розрахунків на плановий період (прогноз) видно, що сила впливу операційного важеля зменшилася на 99,56 відсотки ($100 - 0,44$) від попереднього розрахунку. Це значить, що при збільшенні обсягу випуску продукції на 10 відсотків величина прибутку збільшується у 248 раз ($173,5 : 0,7$) $\times 100$. І величина збільшення прибутку відповідно буде складати 172,8 тис. грн. ($173,5 - 0,7$).

Розраховані вище показники свідчать про те, що досліджуване підприємство розвивається нестабільно. Його прогнозувати розвиток на майбутнє досить складно.

Розрахуємо другий показник операційного лівериджу, показник порогу рентабельності.

$$\text{Поріг рентабельності} = 1738,0 : 0,46 = 3778,3.$$

Далі проведемо розрахунок запасу фінансової міцності (табл. 3.3).

Таблиця 3.3

Розрахунок запасу фінансової міцності на плановий період

Показник	В 2024 році.	В прогностному періоді	Відхилення.
Запас фінансової міцності.	$(3776,9 - 3778,3) = -1,4$	$(4154,6 - 3778,3) = 376,3$	+377,7

Із розрахунку запасу фінансової міцності видно, що підприємство в 2024 році мало запас фінансової міцності від’ємний, а в прогностному періоді буде мати 376,3 тис. грн. запасу. Це на 377,7 тис. грн. більше ніж в 2024 році. Отже, підприємство при збільшенні об’єму продаж значно збільшує свій запас фінансової міцності.

Для виміру сукупних економічних результатів, що досягаються при різному співвідношенні власного та позикового капіталу підприємства, використовується показник “ефект фінансового лівериджу”. Фінансовий лівередж вимірює ефект, що полягає в підвищенні рентабельності власного капіталу за допомогою збільшення частки позикового капіталу в загальній його сумі. Розрахунок ефекту фінансового лівереджу дозволяє визначити оптимальну структуру капіталу з позиції найбільш вигідного його використання.

Слід відмітити, що на сьогодні досліджуване підприємство не використовує у великих обсягах кредитні ресурси для формування основного капіталу. Однак залучення фінансових ресурсів зі сторони (кредитів) для розвитку даного підприємства є цілком реальним і, на нашу думку, сьогодні виправданим кроком.

3.3 Побудова прогнозної моделі формування фінансових ресурсів, їх оптимізація та оцінка прогнозу здійснення ефективної фінансової політики формування фінансових ресурсів підприємства

Для оцінки перспективи фінансового розвитку підприємства потрібно побудувати балансову модель фінансового розвитку, яка є формою прогнозної звітності і має мету показати очікуваний фінансовий стан підприємства через один прогнозний рік.

Побудова прогнозного балансу можна віднести до агрегованого балансу. Він показує структурно-майнове становище підприємства в більш загальному вигляді.

Стаття “основні засоби” – складається з сукупності необоротних активів. Це насамперед основні засоби, нематеріальні активи, незавершене будівництво, довгостроково дебіторська заборгованість. Контрольний рядок 080 (форми №1).

Стаття “запаси” – яка складається з виробничих запасів, тварини на вирощуванні та відгодівлі, незавершене виробництво, товари, готова продукція. Контрольний рядок 100 - 140 (форми №1).

Стаття “дебіторська заборгованість” – складається з дебіторської заборгованість за товари, роботи, послуги, і за розрахунками. Контрольний рядок 160 -220 (форми №1).

Стаття “грошові кошти” – складається з грошових коштів та їх еквіваленти. Це в національній та іноземній валюті. Контрольний рядок 230 - 240 (форми №1).

Стаття “капітал” – складається з статутного капіталу, пайового капіталу, додаткового капіталу, нерозподіленого прибутку, неоплаченого капіталу, вилученого капіталу, Контрольний рядок 380 (форми №1).

Стаття “довгострокові та короткострокові зобов’язання” – складається з довгострокового кредиту банків, довгострокових фінансових зобов’язань,

та короткострокові кредити банків. Контрольний рядок 440 - 500 (форми №1).

Стаття “поточні зобов’язання” – складається з кредиторської заборгованості за товари, послуги, роботи, і поточними зобов’язання за розрахунками. Контрольний рядок 510 - 620 (форми №1).

Стаття “доходи майбутніх періодів” – складається з доходів майбутніх періодів. Контрольний рядок 630 (форми №1).

Господарські операції, на основі яких побудована прогнозна модель балансу підприємства є формою прояву контактів підприємства з зовнішнім середовищем.

Виконання цих операцій є основою формування загальної стратегії фінансового управління та формування ефективної політики використання фінансових ресурсів підприємства.

Після формування ефективної фінансової політики з управління фінансовими ресурсами підприємства, доцільно провести оцінку окремих її складових. Основна інформація для цього береться виходячи із запропонованих заходів, побудови прогнозної моделі балансу. Кінцеві дані підставляються до показників. Оцінка ефективності використання фінансових ресурсів підприємства здійснюється за чотирма групами показників: платоспроможності, фінансової стійкості, ділової активності і рентабельності.

На основі отриманих даних можна зробити висновок, що в прогнозному періоді група показників ліквідності збільшилася. Коефіцієнт покриття збільшиться на 6 відсотків і становитиме 1,05. Коефіцієнт швидкої ліквідності збільшиться теж на 6 відсотків і становитиме 0,32. Коефіцієнт абсолютної ліквідності збільшиться на 80 відсотків порівняно з 2024 роком і складатиме 0,09. В цілому ця група показників зросла позитивно в порівняно з минулими роками.

Виходячи з наведених розрахунків показників можна зробити наступні висновки:

- коефіцієнт оборотності запасів на прогностний період становитиме 3,73. В прогностному періоді його значення збільшилось на 3,9 відсотків;
- коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості на прогностний період становить 53,7. Його значення збільшилось на 2,0 відсотків;
- коефіцієнт оборотності кредиторської заборгованості теж збільшився на прогностний період і становитиме 12,52;
- коефіцієнт оборотності активів після розрахунків становить 4,25. Його значення збільшилося на 24,8 відсотків.

Отже, з розрахунків зробимо висновок, що підприємство має можливість збільшити свою рентабельність продажу на 12,5 відсотка, а також збільшити рентабельність активів на 20 відсотків та збільшити рентабельність капіталу на 14,8 відсотків.

3.4. Удосконалення інформаційно-аналітичного забезпечення управління фінансовими ресурсами

Для підвищення ефективності використання фінансових ресурсів підприємства велике значення відіграє організація системи інформаційного забезпечення процесу прийняття рішень з цього напрямку проблем.

Як відомо, стаття 11 Закону України "Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні" визначає, що до складу фінансової звітності належать: баланс, звіт про фінансові результати, звіт про рух грошових коштів, звіт про власний капітал та примітки до звітів. Статтею 1 цього ж Закону визначено, що користувачами фінансової звітності є фізичні або юридичні особи, які потребують інформацію про діяльність підприємств для прийняття рішень.

В умовах переходу до ринкової економіки, коли від ефективного менеджменту багато в чому залежить рівень платоспроможності та ризику

від банкрутства для підприємства, виникає потреба у визначені підходів до розв'язку ряду концептуальних питань, а саме:

1. Вибір оптимальної облікової політики, тобто добір таких методів оцінки необоротних активів, методів нарахування амортизації тощо, які дають змогу зменшити витрати і збільшити чистий прибуток;

2. Забезпечення інформаційної "прозорості" фінансово-господарської діяльності підприємства;

3. Дотримання принципів надійності та достовірності інформації для прийняття управлінських рішень з використання фінансових ресурсів;.

4. Зіставність даних за місцем, методикою формування показників, у часі в умовах варіативності оцінок згідно з Положеннями (стандартами) бухгалтерського обліку;

5. Визначення практично необхідних показників, за якими здійснюється фінансовий моніторинг, оскільки фінансовий аналіз та фінансовий менеджмент не є "дешевими" інструментами управління фінансами підприємств, враховуючи їх трудомісткість та рівень кваліфікації і, відповідно, оплати праці фахівця, який їх здійснюватиме.

6. Встановлення системи взаємозв'язку періодичності аналізу та кількості аналізованих параметрів.

Тому побудова внутрішньої системи інформаційного забезпечення фінансового управління з врахуванням цих концептуальних засад дозволить понизити фінансові ризики, викликані невизначеністю змін в оточуючому середовищі та їх впливом на економічні процеси в самому досліджуваному приватному підприємстві.

Розглянемо, яким чином враховано вищевказані концептуальні підходи до аналізу і що саме слід передбачити для організації ефективного управління фінансовими ресурсами на рівні досліджуваного підприємства.

На нашу думку, рух грошових коштів, враховуючи неваріативну методику його визначення згідно з Положенням (стандартом)

бухгалтерського обліку 4 "Звіт про рух грошових коштів" та Положенням (стандартом) бухгалтерського обліку 2 "Баланс", у сучасних економічних умовах реально стає єдиним показником, який відповідає вимогам порівнянності згідно з канонами економічного аналізу і може забезпечити зіставність аналітичних висновків на міжгалузевому рівні, що є значною його перевагою відносно інших фінансових показників. Крім того, достатній рівень надійності та достовірності цього показника забезпечується його дублюванням, а саме можливістю визначення і порівняння чистого руху грошових коштів за звітний період як за даними балансу, так і за даними звіту про рух грошових коштів.

Найбільш зацікавленими користувачами інформації щодо грошових потоків є інвестори (внутрішні та зовнішні) та учасники фондового ринку України. Якщо ще декілька років тому в процесі формування бізнес-планів для залучення інвестицій розраховувався прогностичний Звіт про грошові потоки і рівень його деталізації свідчив про якість бізнес-плану, то тепер інвестор може вимагати з метою контролю інвестиційного процесу, при потребі, навіть щомісячний фактичний звіт про рух грошових коштів. Таким чином, інвестор має можливість коригувати дисконтовані майбутні потоки грошових коштів і здійснювати ефективне управління ними.

Крім абсолютних показників, найбільшу аналітичну цінність для зовнішніх користувачів інформації мають: а) коефіцієнт загальної ліквідності грошового потоку, що визначається як відношення валового позитивного грошового потоку до валового негативного грошового потоку підприємства; б) коефіцієнт ефективності грошового потоку, що розраховується відношенням чистого грошового потоку до валового позитивного грошового потоку підприємства. За аналогією також можна визначати показник абсолютної ліквідності грошового потоку як відношення позитивного грошового потоку від операційної діяльності до зміни зобов'язань підприємства.

Використання у менеджменті саме цих показників є виправданим. Вважаємо, що вони більш об'єктивно оцінюють грошові потоки підприємств у динаміці. Рух ресурсів, а також грошових коштів має не дискретний, а суцільний характер, і базувати управлінські рішення на показниках, що характеризують залишки коштів на бухгалтерських рахунках на останнє число звітного періоду потрібно тільки у ретроспективному аналізі для оцінки загальних фінансових тенденцій на підприємстві.

Маючи на меті дотримання принципів обачності, достовірності та надійності щодо інформації про грошові потоки, зростання довіри до емітентів цінних паперів на фондовому ринку України, слід забезпечити дотримання "правил розумної поведінки".

Одним з елементів, що забезпечує функціонування фондового ринку, є подання щорічної фінансової звітності та аудиторського висновку. На жаль, у цій сфері можливі зловживання, надання завідомо неправдивої інформації. У зв'язку з цим, на нашу думку, сформувалася потреба запровадження лістингу аудиторських фірм, що обслуговуватимуть фондовий ринок України, до аудиторських висновків яких буде беззаперечна довіра у зв'язку з їх високою діловою репутацією.

Таким чином, ефективне функціонування досліджуваного приватного підприємства у великій мірі залежить від доступності фінансової інформації про партнерів, інвесторів, фондовий ринок тощо. І саме підприємство змушене постійно подавати певну фінансову інформації для зовнішніх користувачів. Налагодження оптимальних інформаційних обмінів сьогодні може відбуватися за рахунок застосування сучасних інформаційних технологій в менеджменті. В досліджуваному підприємстві матеріально-технічна база для цього є. Розробка і використання адаптованих до сучасних потреб управління програмних продуктів зможе позитивно вплинути на ефективність фінансового управління і управління фінансовими ресурсами, зокрема.

Висновки та пропозиції

Метою даного дослідження є теоретичне вивчення проблеми раціонального використання фінансових ресурсів, проведення аналізу та розробка з врахуванням його результатів заходів з підвищення ефективності управління фінансовими ресурсами підприємства. В результаті виконаної роботи можна зробити наступні висновки:

1. Обсяг виробництва і реалізації товарів і послуг протягом періоду дослідження за роками коливається в сторону збільшення і навпаки. Так виручка від реалізації продукції в 2022 році в порівнянні з 2021 роком зросла на 52%, а в 2023 році – скоротилася на 46%. Фінансові результати від виробничо-господарської діяльності (прибутковість) за роками теж не мають чіткої тенденції. Найкращим виявився 2022 рік, коли приватне підприємство отримало 204 тис. грн. прибутку. Ці процеси є віддзеркаленням економічної ситуації в українській економіці загалом.

2. Організація фінансового управління як професійний вид управлінської діяльності в досліджуваному приватному підприємстві тільки починає формуватися, а в його важливості все більше переконуються керівники та спеціалісти даного підприємства. Проте є ряд перешкод, які стримують цей процес. Зокрема, це недосконалий економічний механізм державного регулювання, який створює багато проблем економічного характеру в сфері економічної діяльності, це і проблеми кадрового забезпечення підприємства фінансистами-менеджерами тощо.

3. З теоретичних позицій фінансові ресурси підприємства — це грошові доходи і надходження, що знаходяться в розпорядженні суб'єкта господарювання і призначені для виконання зобов'язань, здійснення витрат по розширеному відтворенню й економічному стимулюванню працюючих. Джерелом формування фінансових ресурсів виступають власні й залучені засоби. Для нашого об'єкту дослідження характерним є використання

переважно власних фінансових ресурсів для фінансування його діяльності. Управління фінансовими ресурсами – це сукупність цілеспрямованих методів, операцій, важелів, прийомів впливу на різноманітні види фінансів для досягнення певного результату.

4. Формування фінансових ресурсів здійснюється за рахунок планування фінансової діяльності з урахування операційного та фінансового лівериджу. Фінансовий ліверидж вимірює ефект, що полягає в підвищенні рентабельності власного капіталу за допомогою збільшення частки позикового капіталу в загальній його сумі. Ефект операційного важеля виявляється в тім, що будь яка зміна обсягу виторгу від реалізації приводить до непропорційної зміни прибутку. Однак внаслідок нерозвинутості фінансового ринку його використання в процесі планування фінансової діяльності є обмежене.

5. Аналіз складу і структури джерел фінансових ресурсів по досліджуваному підприємстві показав, що найбільшу частку джерел (станом на кінець 2023 року) займає власний капітал 88,1% у відношенні до всього активу балансу. Частка позикових джерел засобів складає 11,9 відсотків. У складі позикових джерел головну частину займає кредиторська заборгованість. Позитивним є те, що у підприємства немає короткострокових і довгострокових зобов'язань.

7. Основні недоліки, які виявилися при аналізі, це по-перше великий обсяг запасів, який склався в результаті того, що підприємств має не завжди достатньо конкурентоздатні види продукції. Внаслідок цього на підприємстві збільшуються обсяги кредиторської заборгованості, яка спрямована на покриття потреб у власних оборотних активах. Має місце нарощування і дебіторської заборгованості.

Виходячи з виявлених в результаті проведеного дослідження недоліків з управління фінансовими ресурсами на підприємстві та з метою підвищення

ефективності використання фінансових ресурсів в майбутньому, підприємству пропонується забезпечити реалізацію наступних заходів:

- 1) це випуск і реалізація додаткового обсягу продукції, використовуючи нові виробничі ресурсозберігаючі технології та різні системи маркетингу;
- 2) зменшення товарних запасів на 18 відсотків;
- 3) зменшення дебіторської заборгованості на 30 відсотків;
- 4) зменшення поточних зобов'язань на 15 відсотків.

У результаті реалізації першого заходу, відбудеться приплив власних фінансових ресурсів, що можуть бути спрямовані на фінансування запасів і витрат, на виплату кредиторської заборгованості. Прибуток на прогнозний період складе 173,5 тис. грн.

Внаслідок впровадження другого заходу також підвищить оборотність запасів і звільняться додаткові ресурси на придбання сировини для більш ефективного виду продукції.

При впровадженні третього та четвертого заходів підприємство значно підвищить показники групи ділової активності та фінансової стійкості, а також підвищить ряд коефіцієнтів ліквідності, отримає додатковий робочий капітал.

Після впровадження всіх запропонованих заходів підприємство значно підвищить свою ділову активність на 24,8 відсотків, платоспроможність, ліквідність та рентабельність активів на 20 відсотків.

Список використаної літератури

1. Балабанов І.Т. Основи фінансового менеджменту. / І.Т. Балабанов - К.: Фінанси і статистика, 1997. – 443 с.
2. Бланк І.А. Основи фінансового менеджменту. / І.А. Бланк - Т.1.- Київ: Ника-Центр, 1999. 422 с.
3. Березівський П. С. Організаційно-економічні параметри ресурсоощадних технологій виробництва продукції рослинництва і тваринництва. / П.С. Березівський, Б. В. Більський та інші. - Львів: Українські технології, 2000.- 223 с.
4. Березівський Я.П. Ідентифікація умов та чинників формування технологічної конкурентоспроможності національної економіки. / Вісник ЛТЕУ. Економічні науки. В.64, 2020, С.31-35.
5. Брігхем Євхен. Основи фінансового менеджменту: Підручник / Є. Брігхем / Пер. з англ.-К.: КП “ВАЗАКО”, 1997.- 1000 с.
6. Буряк П.Ю. Мобілізація фінансових ресурсів, активізація малого та середнього підприємництва / П.Ю. Буряк // Фінанси України. - 2018. - №12. – С.22-26
7. Бутинець Ф.Ф. Бухгалтерський облік: облікова політика і план рахунків, стандарти і кореспонденція рахунків, звітність: Навч. посібн. для студентів вузів. / Ф.Ф. Бутинець, Н.М. Малюга - Житомир: ЖІП, 2000. - 673 с.
8. Бутнік-Сіверський О.Б Кокарева Л. А. Як управляти акціонерним капіталом. - К.: КМП Науково Впроваджувальний центр (ЕКОБУТ), 2020. – 188с.
9. Васильців Т., Мульська О., Зайченко В., Березівський Я. Технологічна конкурентоспроможність як результат реалізації інноваційного потенціалу та комерціалізації об’єктів інтелектуальної власності підприємств / Modeling the Development of the Economic Systems, 2022, С.63-70.

10. Вітлінський В.В. Аналіз, моделювання та управління економічним ризиком. Навчально-методичний посібник для самостійного вивчення дисципліни. / В.В. Вітлінський, П.А. Верченко - К., 2020. – 342 с.
11. Вітлінський В.В. Ризик у менеджменті. / В.В. Вітлінський, С.І. Наконечний - К.:ТОВ «Борисфен-М», 2016. – С. 73.
12. Вітлінський В.В. Фінансовий ризик і методи його вимірювання / В.В. Вітлінський, Великоіваненко Г.І. // Фінанси України. -2022.- №5. – С.12-18.
13. Герчикова І.А. Фінансовий менеджмент. / І.А. Герчикова - К.:АО “Консалт”, 2020.- 642 с.
14. Гранатуров В.М., Ризики підприємницької діяльності. Проблеми аналізу. / В.М. Гранатуров, О.Б. Шевчук - К.: Зв'язок, 2022. - 436 с.
15. Гридчина М.В. Фінансовий менеджмент. / М.В. Гридчина - К.: МАУП, 2021. - 548 с.
16. Ейсан Нікбабахт, Анжеліко Гроппеллі. Фінанси. / Е. Нікбабахт, А. Гроппеллі. – К.: Вик, Глобус, 1992. – 448 с.
17. Ковалів В. В. Фінансовий аналіз: Управління капіталом. Вибір інвестицій. / В. В. Ковалів – К.: Фінанси і статистика, 2022. – 432 с.
18. Ковалів В. В. Фінансовий аналіз: Управління капіталом. Вибір інвестицій. / В. В. Ковалів – К.: Фінанси і статистика, 2020. – 482 с.
19. Коробов М.Я. Фінанси промислового підприємства. / М.Я. Коробов - К.: Либідь, 2021. - 156 с.
20. Коробов М.Я. Фінанси промислового підприємства. / М.Я. Коробов - К.: Либідь, 2015. - 226 с.
21. Курс лекцій і практикум з курсу "Фінансового менеджменту" / Рясних Є.Г. - Хмельницький: ТУП, 2018. – 448 с.
22. Курс лекцій і практикум з курсу "Фінансового менеджменту" / Рясних Є.Г. - Хмельницький: ТУП, 2022. – 328 с.
- 23.Лахтіонова Л.А. Фінансовий аналіз сільськогосподарських підприємств: Навч. посіб. –К.: КНЕУ, 2004.–368с.

- 24.Макаренко М.В. Формування механізму управління ефективним функціонуванням підприємства / М.В. Макаренко // Актуальні проблеми економіки. - 2005. - №1. - С. 126-135
25. Мельник О.М. Інфляція: теорія і практика регулювання. / О.М. Мельник - К: Т-во "Знання", КОО, 2022. – 267 с.
26. Нікбахт Е. Фінанси. / Е. Нікбахт, А. Гроппелі - К.: Основи, 1993. – 384 с.
27. Нікбахт Е. Фінанси. / Е. Нікбахт, А. Гроппелі - К.: Основи, 2022. – 446с.
28. Опарін В.М. Фінанси (заг. теорія): Навч. посібник. / В.М. Опарін - К.: КНЕУ, 1999. – 368 с.
- 29.Покропивний С.Ф. Економіка підприємства : Підручник / С.Ф. Прокопивний. –К. «Мить», 2005 р. – 312 с.
30. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 16 “Витрати” затверджено наказом Міністерства фінансів України 31.12.1999 року. №318.
31. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 17 “Податок на прибуток” затверджено наказом Міністерства фінансів України 2.01.2001 року. №353.
32. Про місцеве самоврядування. Закон України від 21.05.97 //Відомості Верховної Ради України.-1991.-№24. – С.6-15.
33. Річні фінансові звіти приватного підприємства АФ «ХХХ» Львівськогорайону Львівської області за 2021 – 2023 роки.
34. Рзаєва Т.Г. Аналітичне забезпечення рішень у менеджменті фінансових ресурсів / Т.Г. Рзаєва // Вісник Волинського державного університету ім. Лесі Українки, №4. 2002. - С 148-152.
35. Роговець В. Лобіювання в регіонах: різні підходи і різні інтереси // Український регіональний вісник. / В. Роговець - 2021. - №3. – С.2-8.
36. Сало І. В. Фінансово-кредитна система України та перспективи її розвитку. / І. В. Сало - К.: Наук, думка, 2015.- 268 с.

37. Солоненко І. Любіювання у Європейському Союзі. Короткий огляд і характеристика / І. Солоненко // Український регіональний вісник. - 2021. - №3. – С.2-8.
38. Субботович Ю.Л. Прибуток у господарській діяльності підприємницьких структур / Ю.Л. Субботович // Фінанси України. -2021. - № 12. – С.28-32.
39. Статут приватного підприємства АФ «ХХХ» Львівського району Львівської області , 2023.
40. Фінансова звітність за національними положеннями (стандартами) бухгалтерського обліку. Практичний посібн. - К.: Лібра, 2021. – 256с.